

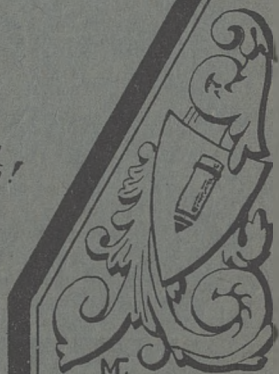
ТАБОР

*ВОЕННО-НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ*

35

*слухай, козаче,
сурми заграють!*

М.

З М І С Т:

988—1938	3
Св. пам'яті 359 борців	4
Ген. Хор. В. Змієнка.	4
РОЗДІЛ I. Юрій Науменко. Наступ стрілецького куреня (з 3 схемами)	5
П. Крицький. Бліндажі чи захоронки від літ. бомб і гарм. стрілен та ОРч в польовій війні (з 8 рис., продовження)	12
Кость Бунчук. Організація постою кінноти	19
Ю. Тимошенко. Переправи (з 11 рис.)	24
РОЗДІЛ II. С. Шрамченко. Лінійний корабель-дреднавт (з 4 мал.)	32
РОЗДІЛ III. Акад.-Проф. С. Смаль-Стоцький (світлина).	37
Від Управи Т-ва „Музей Визвольної боротьби України“ в Празі.	38
С. Ш-ий. Армія та военний потенціал III Німеччини	38
Хроніка: Військова	46
Зв'язок	46
Літництво	47
Панцеро-моторове військо	48
Военно-морська хроніка	50
Бібліографія	51
Надіслані книжки та журнали	52

„ТАБОР“

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Рік видання XVI.

Ч.Ч. 1, 2, 7, 8, 9 і 10 — вичерпані. Ч.Ч. 3 і 4 по 1 зол. Ч.Ч. 5, 6 і 11 — 1 з. 50 гр.
Ч.Ч. 12 і 13—2 з. Ч.Ч. 14 і 15—2 з. 50 гр. без пересилки. Ч.Ч. 16, 17 і 18—2 з. 85 гр.
Ч.Ч. 19—27 по 1 з. 50 гр. Ч. 28/29—2 зол. Ч.Ч. 30, 31, 32, 33 і 34—1 з. 50 гр.
з пересилкою в Польщі.

Адреса редакції: W. Kuszcz. Warszawa 1, ul. Wilcza 45, m. 3.

Українська бібліотека ім. С. ПЕТЛЮРИ

В П А Р И Ж У

41, rue de la Tour d'Auverne, Paris 9. France. I. Rudicev.

Г У Р Т У Й М О С Я

Ілюстрований національний кварталник під редакцією Інж. В. ФИЛОНОВИЧА
та П. РОМАНЮКА. Рік видання X. Ing. V. Fyloponic. Na Jezersce, sr. 1200,
b. 11. Praha—Nusle II. CSR. —Ціна окр. числа 1 зол. п.

Т О В А Р И С Т В О

„Музей Визвольної Боротьби України“

Praha — Žižkov. Karlova 14. Czechoslovakia. Поштовеkonto Музею:
Praha 80940. Muzeum o. b. Ukrajiny.

ТАБОР

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 35.

„... Ще раз підкреслюю, що далекий шлях від пізнання будь-якої правди до її зужиткування”.

Ф. ФОШ.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ.

Відповідальний редактор В. КУЩ,
Ген. Штабу Генерал-Хорунжий.

Zakł. Graf. P. Szwede, Warszawa, Warecka 9, tel. 5.09-31.

2

988 — 1938^{*)}

950 літ проминуло від часу великої в життю Українського Народу події, що мала й має для нас велике значення. Мусимо згадати, що молода Українська Держава того часу знаходилася ще в стані національного кристалізування. Багато зроблено було попередниками Вел. Князя Володимира в цьому напрямі, але остаточного зформування ще не було досягнуто. Тож молодий Великий Князь за перші 9 років свого панування не міг не усталити тих двох головних обставин: 1), що без прийняття християнства не може Україна стати рівнорядним членом серед християнських народів заходу й півдня Європи й 2), що культ поганства не був сильно розвинений серед Українського народу, бо не мав навіть сталої касти жерців. Всупереч цьому християнство приносило во всі держави, що його сприймали, не тільки світло науки Христової, а також і сталу організацію, що зміцнювала органічні зв'язки в державі. Ця організація в ті далекі, а навіть і в пізніші часи давала державі велику силу й ставала міцним середником для злютовання різних елементів народу в одне ціле. І ми бачимо, як разом із охрищенням України зникають швидко назви окремих племен українських і Русь-Україна виступає всюди як єдиний Український Нарід.

Таким чином християнство допомогло остаточному скристалізуванню Народу Українського, підсилило його культуру й дало йому ту відпорність, що зберегла його від загибелі, часами в найстрашніших обставинах.

Отже спомин про цю велику подію, що остаточо визначила й закріпила наше місце серед християнських народів, хай зміцнить нашу віру в те, до чого ми всі прагнемо.

Віримо, що прийде вкінці той час, коли на берегах Дніпра знову засяє світло християнства, що затемнено зараз червоним поганством з півночі, і повстане знову вільна держава Українського Народу.

Слава Україні!

*) Вступне слово на академії, що влаштована була Управою Товариства вояків Армії У.Н.Р. 28 серпня 1938 р. в Українській станиці при м. Калішу.

У 17-у річницю трагічної смерти

359,

що розстріляні більшовиками у м. Базарі, схилимо чоло перед св. пам'яттю Тих, що впали в боротьбі за волю Батьківщини.

Редакція з глибоким жалем сповіщає про передчасну смерть співробітника „Тaborу”

ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ГЕНЕРАЛ-ХОР.

ВСЕВОЛОДА ЗМІЄНКА,

Начальника Штабу 6-ої Січової Стр. дивізії, Голови Українського Воєнно-Історичного Товариства й Голови Громадського Суду Товариства „Український Центральний Комітет в Польщі”.

Вмер, по недовзій хоробі, 30 жовтня 1938 року в Уяздовськiм шпиталю й похований 2 листопада на Вольському кладовищу м. Варшави.

З шеревів вояцтва Армії Української Народньої Республіки відійшов ще один боєць—видатний генерал й активний громадський діяч. Хай буде Йому вічна пам'ять!

ЮРІЙ НАУМЕНКО.

Наступ стрілецького куреня*).

Загальні вказівки. Фронт стр. куреня при наступі займає, в залежності від обстанова, від 400 до 1.000 мтр. Піхота повинна постійно бути розчленена углуб. Перед і в часі самого наступу (наближення, розгортання, вихідне положення і атака) піхоту повинні підтримувати артилерія і тяжка піх. зброя (тяж. кулемети, піх. гармати і протитанкова артилерія). При незабезпеченому крилі не дається меж; досить дати розмежовуючу лінію поміж сотнями та фронт наступу їх, вказуючи об'єкти, якими мають вони оволодіти.

Завчасу повинна бути вислана бойова розвідка.

Ціллю наступу для куреня є ворожа артилерія. Для сотень можна давати ціль лише так далеко, як сягає тяжка зброя піхоти і скільки можна бачити на місцевості. При забезпечених обох крилах у першу лінію визначається звичайно дві стр. сотні (одну сотню залишають в резерві). При невиясненому положенні ліпше визначити в першу лінію спочатку одну сотню. Коли ж мається на меті досягнути швидкі наслідки (напр. захоплення рубежів авангардом або при наступі, що має зв'язати супротивця фронтально), можливе визначення в першу лінію всіх трьох стр. сотень.

У завданні для сотень треба подати: ціль наступу, використання укриття, залишення вільними відтинків терену (для стрільби тяж. кулеметів), спосіб підтримування тяжкою зброєю, спосіб взаємного підтримування сотень і розміщення уступів. Резерва посувається від закриття до закриття. Після прориву ворожої позиції курінь не поширює прориву, але йде далі, аж до арт. позицій супротивця. Поширення прориву є завданням частин, що йдуть позаду його.

Ужиття тяжкої зброї: а) тяжкі кулемети розміщувати так, щоб вони мали добру обсервацію і належні дистанції до цілей, уникаючи розміщення в лінію, що полегшує суп-цю знищення їх. Кулеметна сотня звичайно залишається в руках її командира, що уможлиблює зосередження вогню на відповідних відтинках фронту і дає ком-рові куреня можливість впливати на хід бою. Розподіл чот і роїв кулеметів поміж окремими сотнями допускається, яко виняток, на нерівній місцевості або коли сотня має окреме завдання до виконання (охорона крила та ін.).

б) піхотні гармати доповнюють огонь тяж. кулеметів і можуть вражати, з-за своєї крутої траєкторії й ударної сили, цілі вкриті і більше забезпечені від огню (обсерв. пункти, становища тяж. кулеметів). Звичайно вони розпочинають огонь вже завчасу, як-

*) Див. «Табора», ч. 34.

що немає спеціальної причини для пізнішого його відкриття (напр. заскочення суп-ця вогнем).

в) протитанкові гармати розміщуються так, щоб вони могли взаємно підтримувати себе. Стріляють вони простим націленням з-за маскованих відкритих позицій.

Коли при наступі вживається танків, то вся тяжка зброя куреня мусить передовсім поражати протитанкові засоби супр-ця. Піхота повинна використати піддержку танків для швидкого просування наперед, бо самі танки можуть лише захопити терен, але не можуть його утримати.

З а с о б и з в' я з к у. При наступі з маршу доводиться відмовитися від дротяних засобів зв'язку, бо налагодження їх вимагає довшого часу. Треба використовувати засоби бездротяні (геліограф, посланців, радіо, собак, циклістів, кінних). Коли ж наступ провадиться систематично, з попередньою підготовкою, то слід ужити й телефонів. Зв'язок з тяжкою зброєю і підлеглою куріневій артилерією (її обсерв. пунктом) тримає чота зв'язку куреня. Зв'язок з командним пунктом полку є справою полкової чоти зв'язку. Між куренями зв'язок підтримується звичайно зліва направо.

П е р е в' я з о ч н и й п у н к т повинен міститися в такому місці, що його легко можна знайти, не далі 3 км. від лінії фронту. Бажано, щоб у проміні до 500 м. від перев'язочного пункту не було власних батареї.

Б о й о в и й о б о з куреня повинен знаходитися в місці, що вкрите від повітрової атаки й поза сферою дійсного арт. вогню (6—8 км. від лінії фронту).

К о м а н д н и й п у н к т куреня треба вибирати там, звідки командир бачить терен бою і може впливати на чинність своєї тяжкої зброї (близько від її обсерв. пунктів). Слід пильнувати, щоб місце командного пункту не виявляти перед супр-цем (уникати зайвого руху, метушні).

Б о й о в и й н а к а з для наступу містить:

- а) відомості про супр-ця і про свої сили,
- б) власний намір і ціль наступу,
- в) завдання для бойової розвідки,
- г) розподіл сотень, смуги наступу сотень і їх завдання,
- д) завдання для тяжкої зброї і артилерії,
- е) час початку наступу,
- ж) спосіб посування резерви,
- з) завдання для чоти зв'язку,
- і) місця бойового обозу,
- к) місце перев'язочного пункту,
- л) місце командного пункту.

Рідко, коли можна буде дати спільний наказ всім підлеглим начальникам; частіш доводиться видавати поодинокі накази.

* * *

•

7. п. п. (з 1. арт. д-ном) має стати (сх. 1) в районі вис. 200 (на півд. схід від с. Рудники).

8. п. п. (з 2. арт. д-ном) має стати в районі вис. 238 (на півд. зах. від с. Рудники).

9. п. п. (з 3. арт. див.) має стати в районі вис. 196 (на південь від с. Рудники).

Розвідчий див-н 3. див. — у Флв., що на південь від с. Лучки; він має розвідувати в напрямі на північ і півн. схід.

Ранком авангард 7. п. п. (1. курінь) спіткав слабого супр-ця у вис. 196 і за піддержкою 1. і 3. батареї арт. д-ну захопив цю висоту і вис. 200.

2. курінь слідує за 1. куренем. Кожний з цих куренів має додану чоту піх. гармат.

3. курінь (з рештою 13. сотні — піх. гарм.) підходить до с. Верхівка.

15. сотня (циклісти) вже відтягнена в тил, затрималася у вис. 148. Ком-р полку знаходиться при 1. курені.

8. п. п. посувається на вис. 238 і на схід від неї. 9. п. п. може пійти до с. Ключки тільки на год. 8.00.

О год. 6.45 зголошується у к-ра 7. п. п. на вис. 200 ад'ютант розвідчого д-ну і доповідає: — «Ворожі стрільці на мотоциклах — принаймні до 1 сотні — посуваючися від с. Лучки відтиснули при арт. піддержці розв. д-н і здається вже зайняли вис. 200 (на півд. схід від Рудники). Через міст у с. Лучки їдуть ввесь час самоходи супр-ця. Розв. д-н відійшов до с. Вербка. Коло куреня піхоти супр-ця посувається з с. Молчани, наближаючися до вис. 112. Розв. д-н просить негайно його піддержати, бо сам не зможе утримати с. Вербка».

Ком-р полку рішає негайно атакувати супр-ця на вис. 200—195, поки там ще слабі сили, упереджуючи супр-ця, що посувається з с. Молчани.

Ком-р 1. куреня отримує відповідний наказ зараз же. На вис. 200 викликає ком-р полку ком-ра 2. куреня (при ньому ад'ютант і ком-р кулем. сотні) і о год. 7.00 наказує: —

«Супр-ць (до одної сотні мотоциклістів з важкими кулеметами) займає вис. 200, що перед нами. Східній схил висоти здається ще вільний від ворога. Від с. Молчани посувається коло куреня піхоти, а від с. Лучки — моторизовані частини супр-ця. Треба зважати на опір його на вис. 200 — 195.

Наш розвід. див-н займає с. Вербка.

Наш полк атакує супр-ця на вис. 200—195 негайно і організує оборону на цих висотах. Пізніш передбачається відтягнення розв. д-ну.

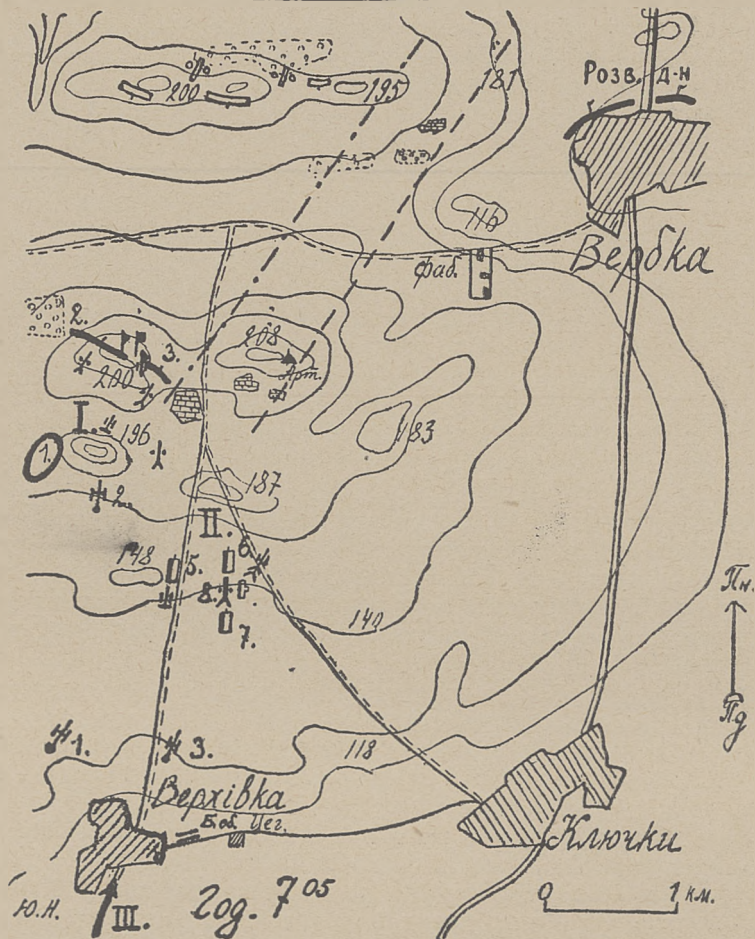
Наступають: праворуч 2. курінь; ліворуч — 1. курінь. 1. курінь вже отримав наказа. Розмежовуюча лінія між куренями: ця каменоломня коло нас — середина ліска (показує на місцевості). 3. ку-

рінь — полкова резерва; пересувається в район вис. 183 і там забезпечує вихід з с. Ключки 9. п. п.

Нас підтримує арт. д-н, особливо на відтинку 1. куреня. Обсерв. пункт 3. батареї у вис. 208. Побаження керувати туди.

Схема 2

Чота зв'язку (полкова) тягне телефон до 2. куреня до каменоломні у вис. 208. Я залишаюся тут».

Міркування ком-ра 2. куреня. 1) Курінь мусить зараз же змінити напрямок руху і розгорнутися.

2) Необхідне вогневе забезпечення для розгортання куреня в новому напрямі, для чого висунути кулем. чоту супроводження і чоту піх. гармат на вис. 208.

3) Наступ куреня мусить бути піддержаний, як тільки він перейде вис. 208 (входить тоді в сферу ворожого вогню).

4) Затримка куреня перед переходом вис. 208 не необхідна, бо просування буде прикрите вогнем артилерії і тяжкої зброї.

Розпорядження ком-ра куреня (схема 2). О год. 7.05—ад'ютантові: — «Галопом до куреня. Коротко поінформувати ком-рів сотень про ситуацію, скерувати курінь на вис. 208 і розгорнути. 5. сотня — напрямок на малу каменоломню, 6. сотня — праворуч від неї на 400 м. інтервалу. 7. сотня — за 6. сотнею. Штаб куреня і чота зв'язку йдуть сюди. Ком-рів 5 і 6 сотень, лікаря і начка бойового обозу зараз же до мене на вис. 208. Ком-р 7. сотні провадить курінь».

О год. 7.08 — ком-рові кулем. сотні: — «Чоту супроводження і чоту піх. гармат зараз же висунути на вис. 208, де мають прикривати рух куреня в новому напрямі. Чота протитанкових гармат і решта кулем. сотні підійдуть до каменоломень. Командирів цих частин до мене на вис. 208. Передайте їм мій наказ» (передача наказу до чоти піх. гармат і протитанк. гармат через ком-ра кулем. сотні приспішить виконання ними наказів).

Ком-р куреня їде на вис. 208, куди прибуває коло год. 7.15, там обдивляється на місцевості і коротко укладає план діянь: — а) в першу лінію пошле дві сотні, щоб одразу ж подолати супр-ця переважними силами, б) через те, що віддаль до ворога для тяжкої зброї є ще завелика (коло 3 клм.), доведеться частину тяж. кулеметів посувати тут же за сотнями, в) всякого нового супр-ця зараз же належить подавляти вогнем.

Положення на год. 7.25 (схема 3):

Починають прибувати викликані ком-ри: спочатку ком-ри 5. і 6. сотень, потім ком-ри тяжкої зброї, вкінці лікар, нач. зв'язку і нач. обозу.

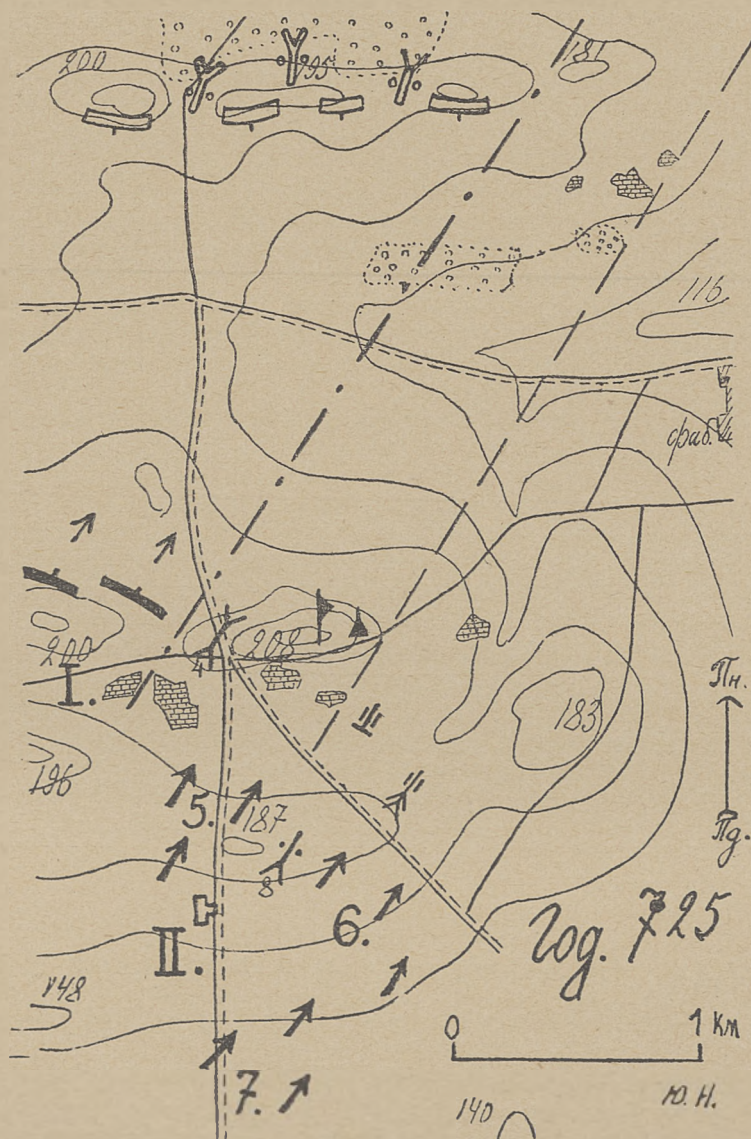
(В засаді спочатку дається наказ тяжкій зброї, бо вона потребує більш часу на приготування до бою, але тут ком-р куреня цього не робить, щоб приспішити розгортання стр. сотень, бо й частина тяжкої зброї — чота супроводження і піх. гармати — забезпечать перше вогневе прикриття).

Накази ком-ра куреня. О год. 7.25 — ком-рам 5. і 6. сотень: (повторює відповідні частини наказу полку), — «наступають: 5. сотня ліворуч в опертю на 1. кур., фронтом 200 мтр., 6. сотня — праворуч від неї уступом на фронті 300 м. Розмежовуюча лінія між сотнями — крайня каменоломня праворуч — куці перед вис. 181 (вказує). (В даному разі ком-р куреня починає від ліва, бо 1. курінь уже в акції і 2. курінь наступає в зв'язку з ним).

Наступ піддержують: 1 арт. д-н, кулем. сотня і чота піх. гармат. Обсерв. пункт 3. батареї у вис. 208 — тут праворуч від нас.

Бойову розвідку висилають: 5. сотня у цей лісок перед нами і східній схил вис. 195—181; 6. сотня в район на захід від с. Вербка. Зв'язок з розвідчим д-ном встановить курінь.

Схема 3.

7. сотня в мойому розпорядженні; йде за 6. сотнею. 5. сотня отримає радіо, 6. сотня — собак. Сотням не припиняти руху. Командний пункт куреня буде тут». —

О год. 7.30—коман-рам кулем. сотні і чоти піх. гармат подає

необхідні відомості з наказу, що дано сотням: «кулем. сотня і чота піх. гармат прикривають наступ обох стр. сотень на вис. 181. Можливий фланкуючий огонь з вис. 200 приголомшити своїм огнем. Одну чоту кулеметів тримати так, щоб вона могла підтримувати наступ сотень від вис. 208».

О год. 7.35 — ком-рові чоти протипанц. гармат: «чота забезпечує на позиціях на південь від каменоломень з напрямку фабрики. При дальшому просуванні куреня чота наступає за правим крилом б. сотні».

О год. 7.38 — нач. зв'язку: — «приспособити командний пункт куреня тут. Дати 5. сотні радіо, а 6. сотні — собак. Долучитися до телефону, який сюди протягує полкова чота зв'язку. Пошліть 2-х кінних швидко до розвідч. д-ну в район с. Вербка. Нехай вони інформують там про намір нашого куреня і довідаються про положення д-ну. Нехай розв. д-н увійде з нами у зв'язок геліографом».

О год. 7.40 — курінному лікареві: — «перев'язочний пункт урядити в с. Верхівка».

О год. 7.41 — нач. бойового обозу: — «обоз залишається поки що у схід. околиці с. Верхівка. Пришліть до мене зв'язкових».

О год. 7.42 — коман-рові 3. батареї, який знаходиться неподалеку й інформуючи його про положення і свій план бою: «прошу зараз же приголомшувати кожного супр-ця, що з'явиться на східньому схилі вис. 195—181. Командний пункт куреня буде тут».

О год. 7.45 — донесення до полку: — «куринь знаходиться в наступі на вис. 195—181. З розвідч. д-ном нав'язується сполучення. Командний пункт куреня на вис. 208».

Матеріяли до «Наступу малих піхотних частин (рій, чота, сотня, куринь):

- 1) „Kriegsspiel in kleinerem Rahmen“. Oberst v. Cochenhausen.
- 2) „Die neue Gruppe“. Major B. Zimmerman.
- 3) „Gefechtstaktik des verstärkten Bataillons“. Major Kühlwein.

П. КРИЦЬКИЙ,

Полковник,

Військовий Інженер-електрик.

Бліндажі чи захоронки від літацьких бомб і гарматних стрілен та ОРч в польовій війні.*)

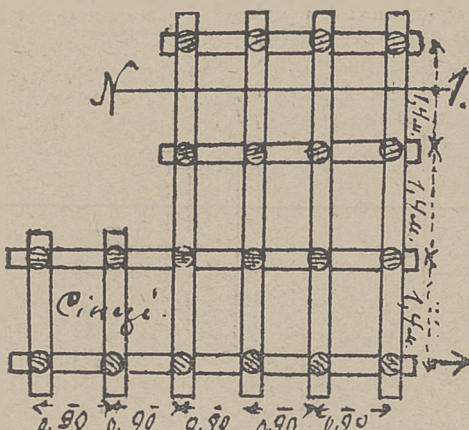
Захоронки зо штучним перекриттям називаються поверховими (бо мають штучне перекриття й викопуються з поверху) або важкими бліндажами. Стосовно до будови свого кістяку вони мають назву: стійчатих чи стовбових й рублених.

С т і й ч а т и й б л і н д а ж має кістяк зо стійчатих рам, вдовбаних у підвалини й зміцнених підпорками та клямрами. З боків

*) Див. „Табор“, ч. 34.

такий кістяк обшивають дошками, латами чи горбилями (обполками). Зверху на кістяк кладуть сволоки й настиляють стелю. Щодо перекриття захоронки, то воно або лежить просто на стелі захоронки й тоді конструкція буде опорою перекриття од стрілен

або перекриття матиме окремі опори, що будуть недалеко од боків конструкції захоронки. Останнє вигідніше, бо струс не буде передаватися безпосередньо на конструкцію (див. рис. 13, план і розріз). Тут на підвалини поставлено 4 рами. Підвалина од підвалини на 0,90 м., а рама від рами на 1,40 м. Рами закріплені розпорками (див. рис. 13а, розріз по № 1), а стінки обшиті дошками чи латами; промежки між конструкцією й стінками ями засипаються піском, під підлогою теж пісок, щоб одводити воду, що збиратиметься в зроблений дренажний колодязь, чи особливими рурями витікає.

Рис. 13. Захоронка або важкий бліндаж від 155 м. м. бомб.

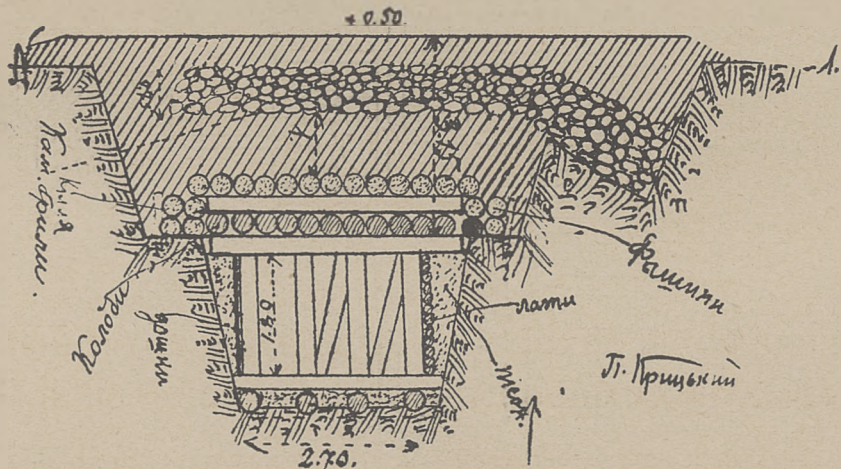

Рис. 13а. Розріз по N 1 важкого бліндажу (рис. 13).

На стелю покладений шар колод в 30—25 см. впоперек сволокам, а впоперек цього ряду — шар таких же колод, а впоперек останніх — ряд фашин; з боків теж закладають фашины, щоб вони своєю пружністю м'якшили удар. Над фашинами насипають шар землі.

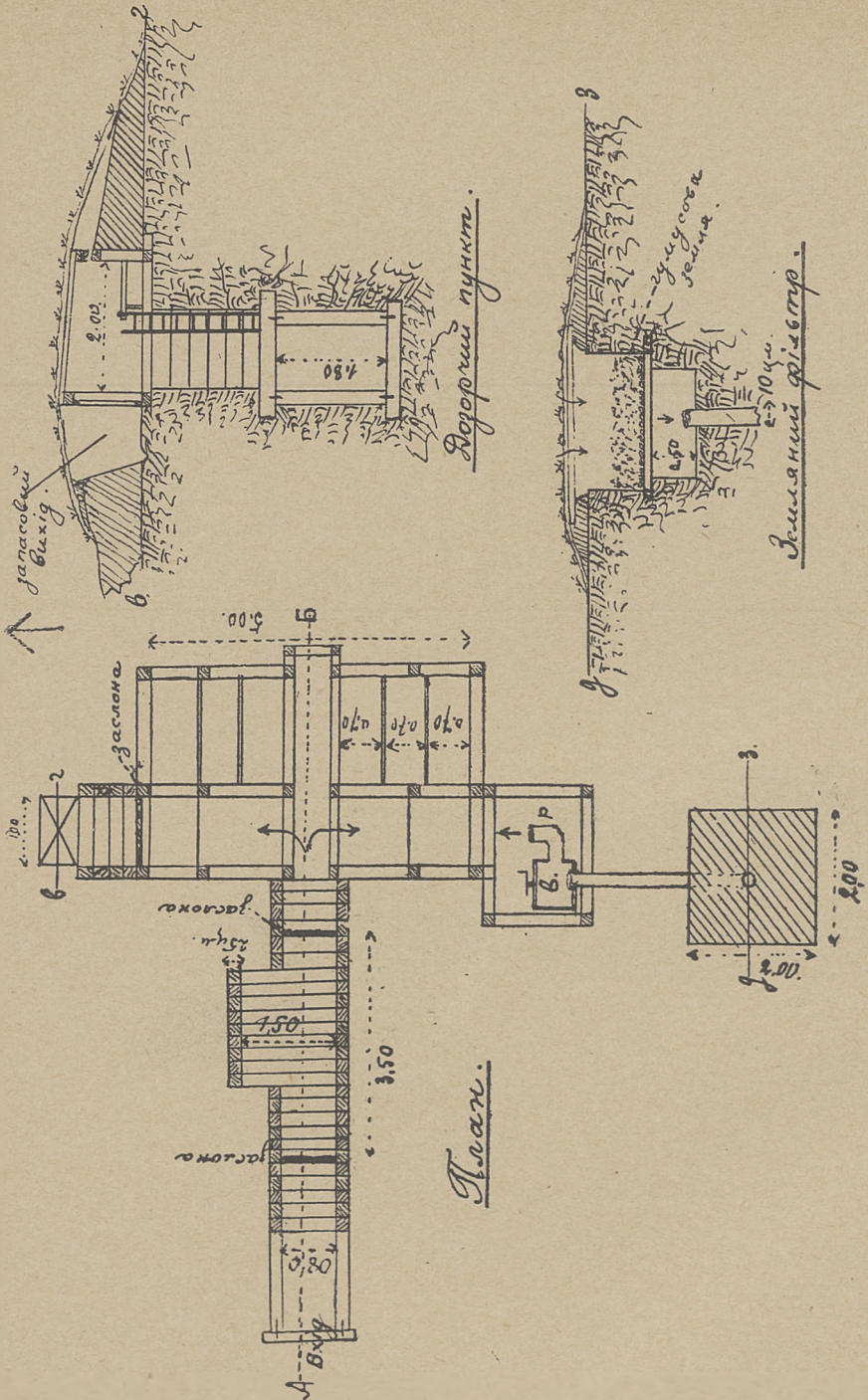

Рис. 14. Сійчата вазжа захоронка.

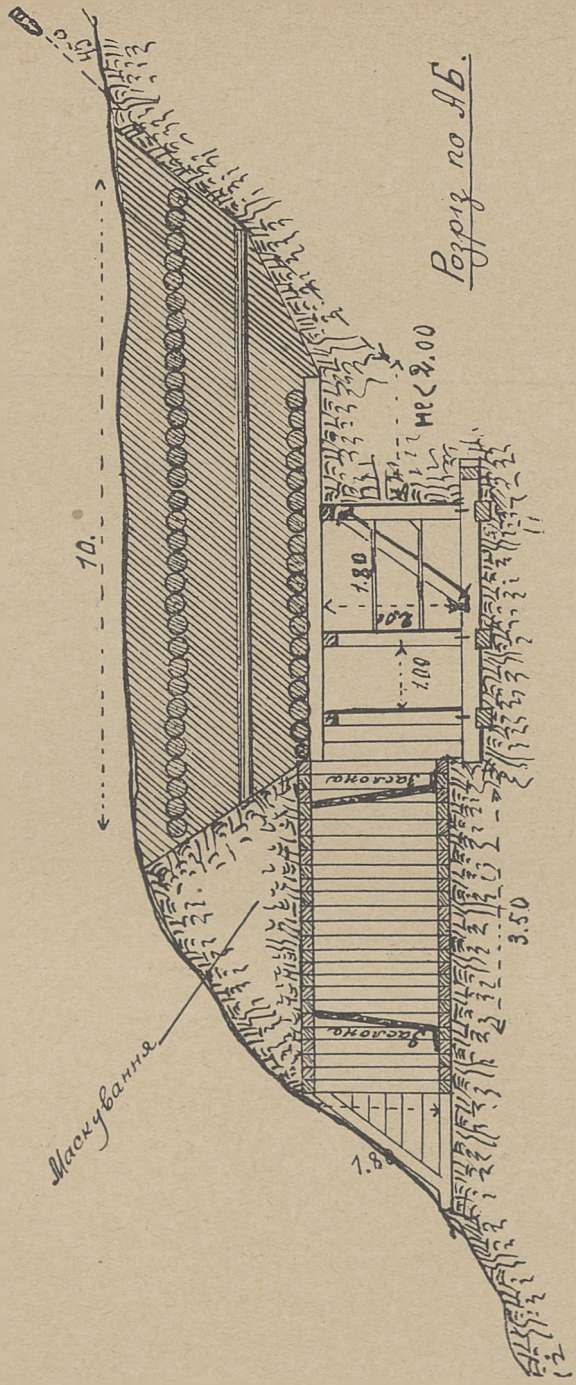

Рис. 15. Стійчата важка захоронка. Розріз по АБ рис. 14.

в 1 м., потім кладуть шар дикого каміння до 0,75 м., а зверху при-
сипають землю на 0,5 м., щоб бліндаж не вирізнявся од окопів. Ди-
ке каміння кладуть, щоб викликати вибух стрільна. Для забезпе-
чення од ОРч зроблені сінці в 2,70 м., а ще можливо зробити й там-
бур (присінок) при вході. Такий бліндаж 10 саперів і чота піхоти
збудують у 7—10 днів.

Важкий бліндаж інж. Гаєка (стійчата захоронка, див. рис. 14—
план й рис. 15—профіль) розрахований на рій, має добрий захист
од ОРч, має земляний фільтр з вентилятором, а крім того ще й до-
зорчий пункт, що може бути на випадок завалення виходу також
запасовим виходом. Довжинь самого помешкання для вояків разом
з коридором, що є продовженням сінець, 5 мтр.; по правий і лівий
бік од коридора влаштовані нари на 3 особи в кожному, а як зро-
бити нари в 2 поверхи, то може розміститися й 12 людей досить
вигідно, бо можуть і спати. Праворуч йде хід до вентилятора, ліво-
руч — до дозорчого пункту; хід од нього забезпечений непропу-
скальними дверима й заслоною, також і вихід із дозорчого пункта
має непропускальні двері у невеличкий окоп; як дозорчий пункт,
так і окоп добре замасковані од зору дозорців ворога; фільтр та-
кож замаскований (див. рис. 14, розрізи по «вг» та «дз»). Сінці ма-
ють виїмку для різних хемікалій, запасового одягу, обув'я й білиз-
ни, а також скриньки для затруєного одягу. Вони мають 2 непро-
пускальні заслони; широчинь сінець 0,80 м., а де міститься виїмка—
1,50 м.; височинь --- 1,80 м.; коридор, що розділяє помешкання, має
0,60 м. широчині і в кінці його пристроєний столик і телефон.

На рисунках 16 і 17 показані стійчаті захоронки для гармат-
чиків, що повинні бути біля гармат і тому, щоб їх не було помітно,
покриття їх робиться нарівні з поземною лінією; розміри їх видні
з самого чертежа, а перекриття їх висовується в бік ворога настіль-
ки, щоб стрільно 155 мм. гавбиці, коли б влучило перед перекрит-
тям, то розірвалося б не ближче од стіни захоронки, як на 2 м.,

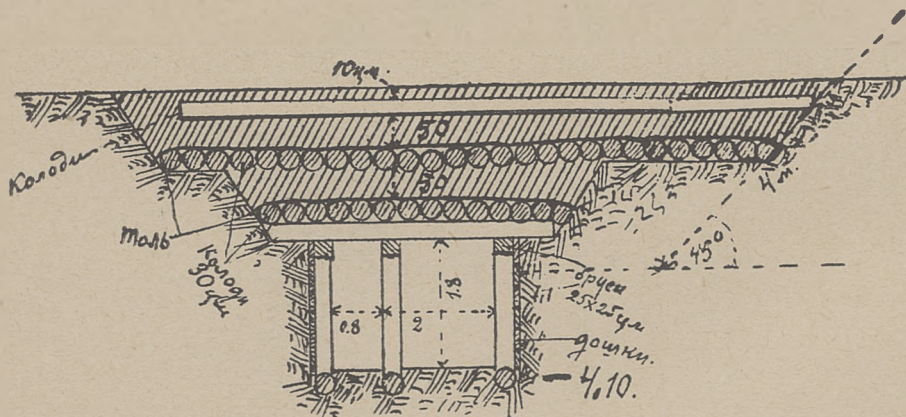

Рис. 16. Сстійчата захоронка для гарматчиків.

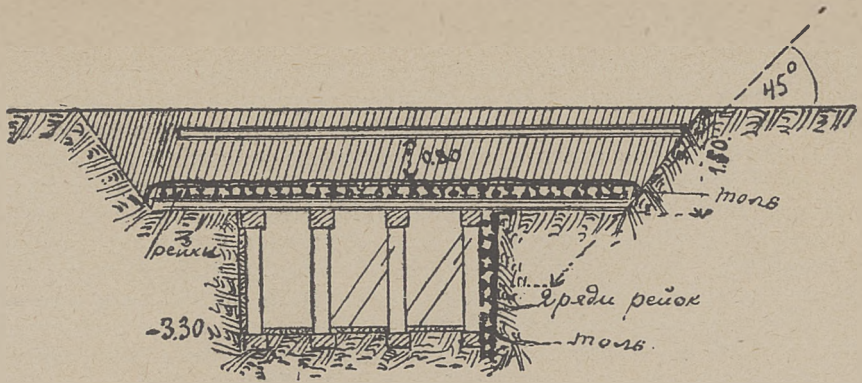

Рис. 17. Стійчата захоронка для гарматчиків.

щоб діяння вибуху не могло розвалити стінки захоронки; для цієї ж мети й в попередній захоронці перекриття далеко висунуто в бік ворога, щоб перехоплювало стрільна. На рис. 17 показаний бліндаж, що збудований при допомозі залізничних рейок; яму для нього викопують меншої глибини, а щоб забезпечити захоронку од вибуху стрільна, стінку її з боку ворога будують з подвійного ряду рейок; так міцно збудована стінка захоронки витримає і напор газів. Для безпеки стовби ще підперті 2 розпорками. Яма бліндажу, що поданий на рис. 16, викопується до 4,1 м., а на рис. 17—3,30 та й площа значно менша; у випадку другому—менше праці, а тому скорше можна зробити захоронку.

Захоронка рублена робиться у викопаній ямі, як і рублена хата (див. рис. 18 і 19). Вздовж захоронки кладуть 4 колоди (30 чи 25 см.) на 1,40 м. віддалення одна колода від центру другої,

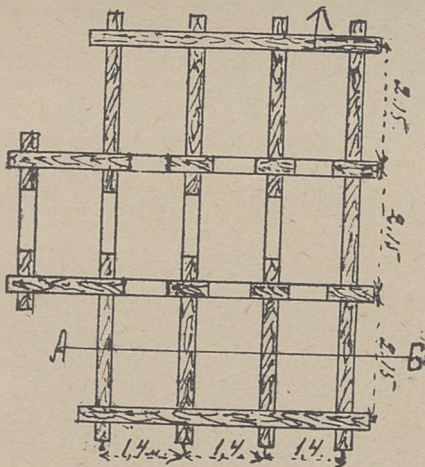

Рис. 18. Рублена захоронка або важкий бліндаж проти 155 м.м. бомб (план).

потім в них врубать 4 колоди на 2,15 м. одна од центру другої і так йдуть вгору, врубавчи одну колоду за одною. Отримують 9 кліток. Середня буде довша для сінець, що з них будуть залишатися проруби для виходів; отже отримаємо сінци та 6 комірок 1,40x2,15 м. площею, що в них будуть перебувати вояки. В сінях будуть зроблені непронускальні двері, а крім того в передсінях ще й заслони. Поміж стінами рубленої клітки й похилостями ями насипають піску для пропускання води, а на споді теж повинно насипати піску і зробити рівчаки для дренажу, що одводили б воду в дренаж-

ний колодязь; останній викопують з якогось боку й туди треба зробити похил рівчаків чи труб. Ці дренажні колодязі викопуються чи висверлюються земляними свердлами. Зруб роблять 2 м. височини, а ціла яма буде мати 5,20 м. Над рубленою кліткою на сволоках робиться стеля з колод впоперек сволоків і знов впоперек стелі накладають фашины (як колоди, так і фашины біля 30 см. в поперечнику), а фашины зверху покривають толем, щоб не пропускав ні ОРч, ні води, що могла б просочитися через верхні шари перекриття. Далі йде шар трамбованої землі в 1,30 м., потім шар дикого каміння 0,75 м.; цей шар видвигают настільки в напрямі до ворога, щоб стрільна з 155 м.м. гавбиць, що впадуть під кутом в 45° перед цим шаром, не могли пошкодити захоронці при вибуху в землі, а це буде, коли вони вибухнуть не ближче 2 м. На каміння навалюють землю, щоб була над поземною лінією не більше 0,50 м. (рис. 19). Таку захоронку можуть робити тільки майстри-теслари під керуванням саперів. На 25 осіб захоронку збудують 10 саперів з чотоу піхоти за 1—2 тижні.

Це подані типи важких захоронок, але на ділі все залежатиме від матеріалів, що маються на місці праці та від вигадливости будівничих. В сучасну добу такі захоронки потрібно будувати не

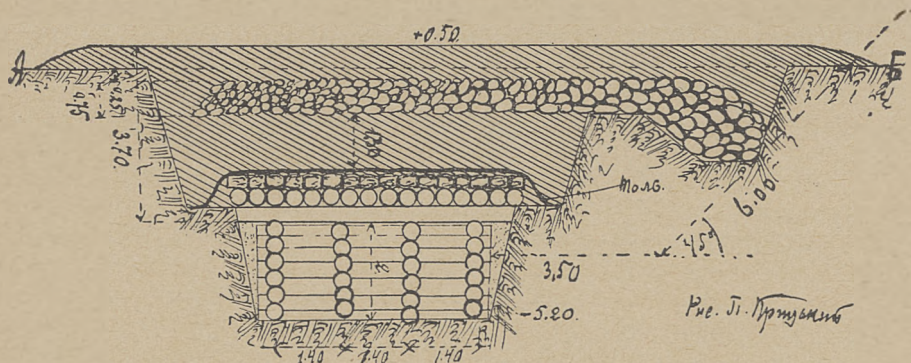

Рис. 19. Рублена захоронка. Розріз по АБ рис. 18.

тільки при зміцненні позицій, але й в запіллю як близькому, так і дальньому, бо літаки сягають тепер на тисячі кілм. Місця захоронок обумовлюються зручністю й швидкістю сполучення з тими елементами позицій, що для них вони будуються. Найліпше їх будувати там, де їх трудніше розглядіти з боку ворога чи з літаків, та щоб вони підходили під вигляд місцевих предметів. Потім їх треба будувати так, щоб ліпше забезпечити від довгого діяння ОРч. Це буде досягнуто, коли вони стоятимуть вище місцевих долин і ярів та при тому ще й ці яри, долини чи провалля будуть мати спуск

до ворога; тоді ОРч, як важчі від повітря, завжди осідатимуть нижче й будуть скеровуватися в бік ворога. Потім бажано ставити захоронки в таких місцях, де ґрунтові води не будуть стояти високо, щоб не заливали ями для захоронок, бо у вогких захоронках сильно хоріють люди.

Не слід багато ставити захоронок на позиції, але тільки на ту кількість людей, що повинна хоч трохи передихнути від сидіння в окопах.

Тепер перейдемо до другого типу захоронок, а саме — коли захистом од діяння стрілен і літ. бомб може бути твердий ґрунт, а самі захоронки будуються під землею й тут вони розділяються по способу будівлі на печерні та на збудовані мінним способом.

(Далі буде)

КОСТЬ БУНЧУК,

Полковник.

Організація постою кінноти.

Загальні підстави організації постою частин кінноти ті ж, що застосовуються до частин піхоти («Табор» чч. 31 і 33). Тож частини кінноти можуть стосувати ті ж форми постоїв, як: квартири, биваки-квартири й биваки. Різниця буде тільки в способах розміщення військ та приготування постоїв і виникає вона з самого характеру кінноти, яко роду війська. З причини значної кількості коней способи приготування й розміщення на постою кінноти інші, ніж для частин піхоти. Поперше, частини кінноти потребують значно більше місця для розміщення на постій, бо, наприклад, в незмоторизованій дивізії кінноти буде лічитися 10.000 коней, а дивізія піхоти може мати їх біля 5.000. В частинах менших ця різниця буде ще виразніша: полк кінноти можна вважати по кількості людей рівним більш-менш куріневі піх.; коней він має до 1.000, а полк піхоти всього біля 400. Тож цілком ясне, що для вигідного розміщення на постою одиниці кінноти треба зайняти значно більшу околицю (район) з уваги на коней, які відчують значно гостріш од людей невідіги постою. Тому, яко засада, частини кінноти треба розміщувати на квартирах. Застосування ж биваків для них можливе тільки в деяких випадках, зосібна вліті, а в інших порах року користування з биваків може бути тільки шкідливе для здоровля коней, що легко западають на різні хвороби; крім того, при бивакуванні скоріш нищиться зброя. Також небезпека від ворожих літаків примушує уникати биваків для кінноти, бо на биваку навіть малу частину кінноти (полк чи сотню) дуже трудно замаскувати від обсервації літаків.

Таким чином, основною формою постою кінноти можуть бути тільки квартири, а в кінцевих випадках на биваку вона може стати тільки на короткий час. При розміщенні кінноти на квартирах потрібно звернути увагу на достаток води (вода повинна бути добра, хоч з ставка), а також сіна й соломи. Найліпшими для постою кінноти є місцевості, що мають великі клуні, великі стайні і т. д. При заквартируванні відділів в селах, з поглядів санітарних, ліпше займати клуні для розміщення коней, ніж стайні. При обліченню вмістилища будинків для розміщення коней треба брати таку норму: на одного коня 2 м. широчині й 4 м. удовж. Досвід виказує, що в пересічному господарстві на селі можна помістити один рій (6 коней) в одного господаря; для вигідного розміщення чоти потрібно 3—4 господарства. Коли взяти під увагу великість наших сел майже по цілій Україні, за винятком західнього її кордону, то нормально в одному селі можна поставити на квартирах половину кін. полку; для розташування ж полку потрібно 2—3 села, а для більших з'єднань кінноти — кільканадцять сел.

Повищі дані треба брати за підставу для вираховання обшару, що потрібний кінноті для постою на квартирах. Більший розмір того обшару обумовлює, що приготування постою для кінноти потребує більше часу, ніж для піхоти, і для того кінцевим є видавати вчасніші накази для постою й вислати завчасу наперед квартир'єрів. У бойових маршах квартир'єри мусять посуватися при передній сторожі; в кряях вороже успособлених треба додавати квартир'єрам охорону. Коли ж з різних причин не можна вислати квартир'єрів завчасу, то ліпше по скінченню маршу затримати частину на відпочинку на тій самій дорозі й негайно вислати квартир'єрів для приготування квартир, а не провадити частину до визначеного району, не знаючи умовин майбутнього постою. Дуже практично вислати разом з квартир'єрами і фуражових із завданням зібрати відомості про запаси, щоб відразу закупити фураж і доставити до своїх майбутніх районів постою. Відділ квартир'єрів полку кінноти може бути такий: 1 старшина яко командир, по 1 підстаршині від лінійних сотень і сотні важких кулеметів і по 1 козакові від кожної чоти в сотні, по 1 підстаршині і 2 козаки на немуштрову сотню, на зв'язкову (технічну) чоту і на немуштрову сотню полку 2-го порядку. Коли ж до полку приділені інші частини (артилерія, піонери, піхота на самоходах чи самокатах), тоді від тих частин теж повинні бути квартир'єри.

Охорона кінноти на постою. Охорона кінноти під час маршу, з-за рухливості й швидкості її чинів, легша, аніж в піхоті. Щождо охорони постою кінноти, то справа стоїть інакше, бо організація цієї охорони зазвичай нелегка. Піхота потребує дуже мало часу на перехід зо стану відпочинку до бойової поготівлі, а потім—до бою. Сполох відділів піхоти полягає на впорядкуванні вояками вбрання, риштунку і дальшого приготування до бою. Щождо сполоху в кінноті, то кіннотчик мусить впорядкувати до бою не тільки себе, як то робить піхотинець, але також посідлати

коня. З того виникає, що кіннота потребує для досягнення готовості до бою подвійну кількість часу в стосунку до піхоти. Тож, щоб запевнити кінноті відпочинок, а також достатній термін часу на перехід з відпочинку до повної бойової готовості, треба організувати дуже сильну охорону, що могла б затримати ворога, або, коли охорона слабша, то висунути її на таку відлеглість, щоб самий простір запевнив час, потрібний на приготування до бою, Ці засади обумовлюють істоту організування охорони кінноти на постою.

Але сильна охорона (застави) вимагає неустанної служби чування, що тяжка для кожного роду війська, спеціально ж тяжкою вона є для відділів кінноти. В часі повнення служби чування коні не можуть бути розсідлані і тому зовсім не мають відпочинку. Тож визначення сильних відділів для охорони постою дуже шкідливе для загального стану частин кінноти, а тому дуже бажане зменшувати до мінімуму витрати сил на охорону, щоб якнайбільша кількість відділів могла спокійно й добре відпочивати. З цих міркувань неможливо обтяжувати кінноту виставленням сильної охорони, а особливо коли зважити, що постій її вимагає, як то вже зазначено, великого простору, вдвічі більшого від піхоти. Коли взяти для прикладу залюднення України, то, за винятком західньої Волині й південно-західнього Поділля, для постою дивізії кінноти потрібен буде обшар від 12—20 кл.², в той час, як для вигідного розміщення дивізії піхоти вистарчить 6—10 кл.². Широчінь обшару постою вимагає з черги більших сил для охорони, коли б організувати її на взір піхоти в спосіб суцільних чат. Але вимога економії сил коней робить такий спосіб для охорони кінноти невідповідним і тому мусить вона шукати іншого способу охорони свого постою. Найдоцільніш буде залишати командирам кінних відділів вільну руку при обранню способу охорони під час постою з тим, щоб на охорону було визначено якнайменше сил. В кожному випадку треба брати під увагу ту властивість кінноти, яко роду війська, що вона не має здібности утримати терен, як піхота; через те визначення їй категоричного завдання утримати певну лінію опору, як то доручається піхоті, було б не до виконання.

З тих всіх міркувань виникає, що для охорони постою кінноти не можна стосувати суцільних чат, а зазвичай уживається розділених чат. Щождо суцільних чат, то можна їх застосувати тільки тоді, коли більші одиниці кінноти співдіють з частинами піхоти й коли піхота більше стомлена від кінноти, або вона змушена тримати безпосередню стичність з ворогом.

Розділені чати. Організація їх полягає на наступних засадах: а) стосовність до завдання, положення й терену, а також розташовання всіх сил даної одиниці; б) замкнення небезпечних напрямків (дороги, що провадять до ворога) через уміщення в значній відлеглості охоронних відділів; в) розвідка в напрямку ворога; г) безпосередня охорона війська, що відпочиває. Кожне

угруповання кінноти повинно бути так розташовано, щоб могло охоронятися власними силами. Зосібна то стосується до відділів, що займають ближчий до ворога обшар постою, і тих, що знаходяться на крілах.

Охоронні відділи потрібно висунути тільки на дороги, що провадять від ворога. Завдання їх полягає у своєчасному повідомленню своєї частини про наближення ворога, а також у затримуванні його посування. Відділами охорони в розділених чатах кінноти є: бекети в силі до чоти з легким ручним кулеметом, а також чати в силі від $\frac{1}{2}$ сотні до дивізіону. В засаді чати зміцнюються відділами важких кулеметів. Розвідування ворога провадять у власних районах чати і бекети, висилаючи розвідчі дозори. Безпосередня охорона постою полягає на виставленню зовнішніх варт, приготуванню до оборони району постою та визначенні вартового відділу на випадок сполоху.

Організація чат і бекетів. Різниця поміж бекетами та чатами у розділених чатах кінноти полягає тільки в їх силі; завдання ж їх однакове. Воно покладає на них обов'язок: обсервувати і розвідувати вказаний керунок, а у випадку наближення ворога якнайскоріш повідомити головні сили. У випадку ж наступу переважаючих сил ворога чата не б'ється завзято на занятій позиції, а відходить на головні сили, ставлячи часовий опір на кожному догідному пасі терену; відступ свій виконує скоками і на кожному відскоку затримує ворога своїми вогневими засобами. В стосунку до менших сил ворога чата (бекет) має обов'язок не допустити ворога до району відпочинку і мусить його розбити або відкинути.

Для запевнення власної охорони перед заскоченням ворогом, чата висуває наперед бекети, які від себе виставляють варту кінну або пішу, залежно від обставин. Чати виставляються на таку відлеглість, щоб ворог не міг заскочити головні сили неготовими до бійки. Зважаючи на рухливість кінних чат, таку охорону висовується на відлеглість 8—10 кл. від головних сил. Коли додати до цього елементи розвідки, що вислані бекетами ще далі наперед на відлеглість 4—6 кл., то ціла глибочинь охорони буде мати 12—16 кл. Таку відлеглість можна приймати за задовільну, коли зважити, що на приготування частини кінноти до бою з постою потрібно коло $1\frac{1}{2}$ години. За цей час донесення від розвідки, що спіткала ворога, вже може дійти до головних сил (кінний посланець мусить зробити 12—16 кл., але передачу донесення можна прискорити, коли до чати приділено технічний зв'язок). Від часу отримання донесення до хвилі досягнення готовости головних сил потрібно теж $1\frac{1}{2}$ години. Таким чином, від часу спіткання ворога з розвідкою до часу поготівлі головних сил пройде 3 години. За цей час ворог, коли то буде піхота, може дійти до місця, де буде знаходитися наша чата (6 кл.); звідтіль марш її буде дуже повільний, бо чата, відходячи, затримує посування ворога; отож останні 8—10 кл. ворожа піхота

в жадному випадку не зможе пройти за 1^{1/2} години. В дійсності піхота ворога не страшна, бо їй трудно заскочити головні сили. Щождо кінноти, то справа виглядає інакше. Віддалення від місця спіткання наших розвідчих органів до місця постою чат ворожа кіннота може пройти за годину, алеж по спітканню з чатою, яка ворога буде затримувати під час відступу, швидкість посування ворожої кінноти значно зменшиться. Треба брати під увагу, що передня сторожа ворога мусить розгорнутися в лаву й тоді швидкість посування її не буде більше 4—6 кл. на годину; в кожному випадку, по упливі 3 годин від спіткання з нашою розвідкою, ворожа кіннота може знайтися в районі відпочинку головних сил. В майбутній війні вищеподаний теоретичний обрахунок посування кінноти може бути значно змінений, бо до відділів кінноти будуть приділені відділи панцерних самоходів і відділи озброєних мотоциклістів або самокатчиків (останні менш страшні), які зможуть скоріш знайтися в районі розположення військ на постою; цілком зрозуміло, це може бути тоді, коли дозволить відкритий терен, без жадних перешкод в напрямку діяння.

Загальною підставою чину панцерн. війська є: співдіяння разом з кіннотою, що охороняє панцерну зброю під час її діяння й розвідує для неї закритий терен, села і т. д. Тому панц. військо мусить достосовуватись до руху кінноти, але це не стосується окремих його з'єднань, що самі себе охороняють під час руху й висилають власну розвідку, яку виконують легкі танки або відділи мотоциклістів. Більші з'єднання панц. війська діють на широкому пасі терену й посуваються кількома шляхами у відповідних бойових колонах. Таке з'єднання панц. війська називається пробійною групою, з якою співпрацює й льотництво. Проти таких з'єднань панц. війська треба мати також власне панц. військо й протитанкову артилерію. Тоді головні сили матимуть час приготувитися до бійки, але цього замало й коли постій відбувається в невеликій відлеглості від ворога, а з'окрема, коли це буде ворожа кіннота, чати й бекети, що висунені для замкнення доріг, треба зміцнити резервами чат, які мусять стати в головних обшарах постою або поміж лініями чат (бекетів) і головними силами. У випадку посування ворога, інтервенції резерви чат, в zagrożеному напрямку, збільшує опір чат і затримує ворога, а через те збільшує кількість часу для приготування головних сил до бійки. Коли ж до складу більшої одиниці кінноти входять відділи піхоти або самокатчики, то треба їх обов'язково призначити на службу чат в напрямках найбільш небезпечних або на zagrożені відтинки. Панц. самоходи можуть бути приділені до чат в моменті, коли вони розпочнуть затримувати ворога; тоді корисним буде приділити їх до резерви чат. Поділу ж панц. самоходів завчасу по окремих чатах не повинно робити, бо роздріблення таке не буде доцільне; треба вжити їх у відповіднім zagrożенім керунку й у відповіднім часі й тоді поміч їх буде найкорисніша. Крім того, до чат більшого складу добре приділювати гарматки проти панц. військ.

Відділи, що несуть охоронну службу, а також і ті, що відпочивають, мусять завше робити перешкоди для забезпечення від несподіваного нападу панц. відділів.

21.VII.1938 р.

Ю. ТИМОШЕНКО,

Підполк. технічн. військ.

П е р е п р а в и .

Ворог у відвороті старається звичайно затримати наше просування наперед, для чого в першу чергу нищить усі засоби переправи через природні перешкоди, чим, до певної міри, затримує постачання дієвих частин бойовими та харчовими припасами, а тим гальмує просування наперед наших частин.

Треба пам'ятати, що кожне загальмування у переслідуванню супротивця дає йому змогу перегрупуватись, упорядкувати свої частини і опам'ятатися після поразки, бо що швидче йде переслідування, то більше страт має ворог, то більше можна захопити військової здобичі й зруйнувати ворога морально. А при найбільшій інтенсивності переслідування можна ворога знищити фізично цілковито.

Метою і призначенням саперних півсотень при полках є швидке відновлення руху на знищених переправах через річки, багна, яри і т. п. Для цього полковий інженер (командир півсотні саперів), оглянувши знищену переправу, мусить якнайшвидче з'ясувати, чи має він її відбудовувати, чи будувати нову, що залежить від того, що потребує менше часу. Покладатися на достарчення матеріалів з баз тяжко, та й займе багато часу; отож усі роботи повинно провадити з підручних матеріалів, що маютья поблизу від місця переправи або в полкових базах.

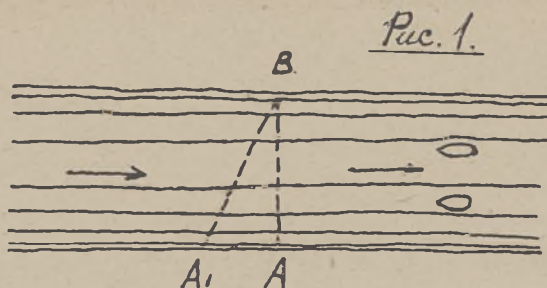
Переправи бувають: вплав, вбрід, на льоді, човнами і понтонами, поронами, плотами (тороками), містками і мостами.

В цій статті розглянемо перші 7 способів переправи та їх влаштування.

Для переправи вплав вибирається таке місце, де течія не швидка і немає ям. У воду треба сходити вище, по течії, того місця, де треба виплисти (р. 1); віддаль ця залежить від широчині перешкоди та швидкості течії. Піхота переправляється вплав лише невеличкими відділами (до роя), що складені з добрих пливаків; зброю та одержу пливачи несуть на собі або перевозять її човнами чи плотами, що зроблені з підручного матеріалу. За човни або плоти належить слабшим пливачам притримуватися. Хто не вміє плавати, мусить використати: колоди, діжки, бочки, в'язки очерету чи соломи та інш. На певній віддалі, нижче місця переправи, належить поставити впоперек річки човни для рятування потопуючих.

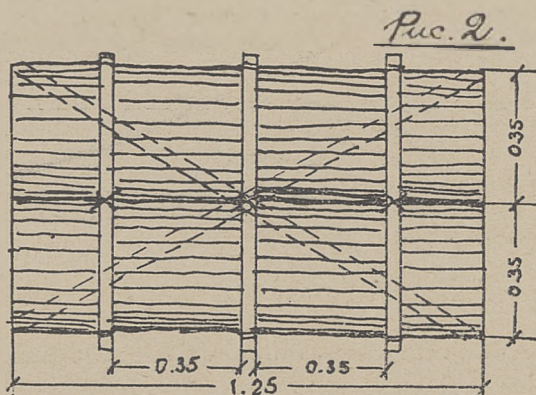
Під час переправи кінних частин належить заховувати повну

тишу, щоби не лякати коней. Керувати конем у той час належить поводом чи притискуванням відповідної щоки, але так, щоб не хлюпати коневі в очі. На час переправи байраки («мундштуки») знімаються і конем керують, як вище зазначено, поводом; шарпати за повід забороняється.

Пливак повинен плисти вище коня, тримаючи його за повід. При переправі найкращим ладом є розімкнута колона «по три», маючи віддаль поміж кіньми 9 кроків, а поміж шергами — 12 кроків.

Амуніцію й одержу окремо переправляють окремо. Для переправи в'юків робляться плоти (тороки): з колод, бурдюків, фашин і т. п.;

переправа ця робиться на веслах або перетягають з берега до берега фуражними арканами. Для переправи одного в'юка вистарчить торок з 2-х очеретяних чи солом'яних фашин (р. 2), кожна довжінню 1,25 м. і 0,35 м. завтовшки; до фашин згори прив'язують поперечини на віддалі 0,35 м. одна від одної, здолу ж, навхрест (навкіс), підв'язують 2 палиці.

Переправа в брід: що твердіш дно і слабіша течія, то переправа вбрід буде вигідніша. Для переправи вбрід піхоти він не повинен бути глибший 0,9 м., для кінноти — 1,25 м. і для артилерії та таборів — 0,65 м.

Ознаки броду наоко будуть такі: 1) коли до води підходять дороги, 2) поверхня води не гладка, а дрібнохвиляста, 3) річка значно поширюється, особливо на простих відтинках, і 4) вигіби низьких берегів, що зближуються один до одного, утворюють скісні броди.

Деколи броди бувають непроходимі тільки в місці «тальвегу». Так називають лінію, що проходить по поверхні води через пункти найбільшої швидкості течії (фарватер, р. 3). При симетрично по-

ширих берегах тальвег звичайно буває посередині річки («а»), при несиметричних же берегах він наближується до вищого берега («в»), а при берегах вигнутих тальвег проходить коло крутих берегів, що вдаються в річку («с»). Найбільша швидкість течії є не на поверхні води, а трохи нижче.

У випадку підвищеному належить глибоке місце засипати землею, камінням, загатити фашинами, мішками із землею і т. п. В цей спосіб направляють і зіпсутий брід.

Широчінь броду мусить бути означена з обох сторін тичками (віхами).

Знизу броду забивають ряд палів, натягають кодолу й ставлять човни або кіннотчиків для рятування людей, що не втримаються на течії. Береги на кінцях броду роблять вигідними для спуску.

Переправа через брід провадиться широкими лавами з великими поміж ними інтервалами для вільного переходу води. Від гори річки повинні йти сильніші люди, а здолу — слабші. При переправі невільно дозволяти коням ставати і пити воду. У випадку, коли ворог не загрожує переправі, спочатку переправляється артилерія і обози, потім піхота і наостанку — кіннота. В протилежному випадкові порядок переправи залежить від бойових обставин.

Переправа на льоду залежить від міцности та грубости його. Піхота може переходити поодиноці на віддалі 3 кроків один від одного по льоду 4 см. грубости; коли лід має 10 см. грубости, піхота переходить лавами з інтервалами, що рівні подвійній широчині лави. Коли ж лід 15 см. завтовшки, можна переправляти кінноту і легку арт-рію; при 20 см. — гавбиці й мортири, але з великими інтервалами; при грубості льоду 30 см. можна переправляти і більші тягарі, але на малій швидкості. Коли стоять морози, товщину льоду можна збільшити штучно, покриваючи пас льоду, потрібний для переправи, шаром соломи або лозняка і поливаючи його водою. Розколини в льоді безпечні тоді, коли з них не виступає вода; через великі розколини перекидаються містки або щити.

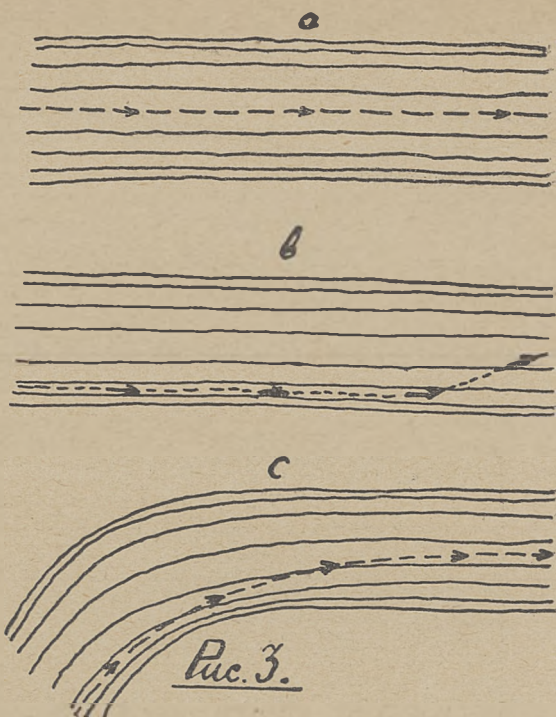

Рис. 3.

Ополонки швидко затягуються льодом, коли впоперек їх зробити пливаючий бон або покласти кілька стятих дерев. Дуже корисно покласти на лід дощані містки, чим збільшується безпечність переправи. Широчінь переправи мусить бути з обох сторін означена кілками або віхами.

При кожній, хоча б й найгрубшій товщині льоду, забороняється переходити густими колонами.

Рис. 4. Човни готові до переправи. Залоза човна: 2 і веслярі й стерничний (він же комендант).

Переправа човнами, понтонами, поронами і тороками провадиться в бойових умовах під огнем ворога і поза першою лінією бойових діянь. В першому випадку переправа така зв'язана з великими труднощами. Для переправи вибирається таке місце річки, де течія не швидка, берега не стрімкі та не багністі і де мається відповідне натуральне забезпечення від ворожого вогню та обсервації. Добре вибрати таке місце, де в річку впадають бічні допливи, які дозволять на укриті від ворога згромадження перевозочних засобів та матеріалів, а також можна побудувати пристань. Місце для відчалування підшукується вище від місця, що намічено для причалування плавучих засобів з тих же міркувань, як і при переправі вплаву. Зібрані судна оглядаються, обрховується їх перевозова здібність, судна нумеруються та розміщу-

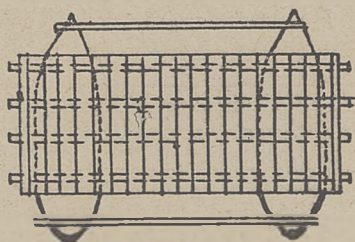
ються вздовж місця відчалювання, стосовно до їх перевозової здібності: менші — вище по течії, більші — нижче за течією (р. 4). Для вигіднішого налагодження роблять спуски і сходці для людей, для кінноти будують плаваючі пристані.

На кожному човні призначається старший. Під час переправи люди мусять заховувати повний спокій, невільно стріляти і переходити з місця на місце.

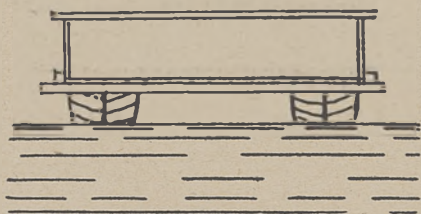
Кіннота та артилерія, а також табори переправляються тільки на палубних суднах, як порони і плоти. Коні на судні ставляться в 1 або 2 ряди; в першому випадкові головами, попеременно, то в одну, то в другу сторону, а в другому — головами до бортів. При переправі гармат, належить їх знімати з передків.

При малій кількості суден, люди й в'юки переправляються на суднах, а коні при суднах, вплав з нижньої по течії сторони, при чому слабших коней належить підтримувати за повід.

За браком човнів і понтонів, для переправи військ вживають тороки, на яких посадка і висадка значно зручніша. Тороки не потребують великої глибочини й уявляють з себе меншу ціль для ворожого вогню. Але керувати тороком досить трудно, течія зносить його, а коли ж він на мілкому місці сяде, то дуже тяжко його стягнути.

Рис. 5.

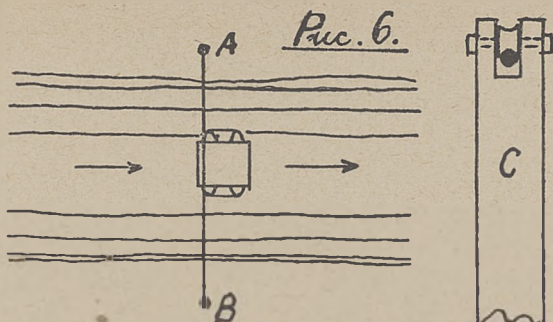

Порони складаються з двох або більше суден, як човни і понтони (р. 5); переводини (балки) кладуться на борти судна або на козли, що ставлять вздовж судна, на його дні. На кінці переводин насаджуються бруси, а на переводини кладуть поміст з дощок. Цілий поміст обводиться поручами. Судна одно з одним сполучують-

ся брусами на носі і кормі, а стерна сполучуються рейками; крім того, на кожний випадок, порон мусить мати котвиці з кодолами і сходні. Перевозова здібність порона така: на одного козака із зброєю та амуніцією потрібно 0,70 м.² помосту, або 0,50 м.² помосту на козака без амуніції; на одного коня потрібно 7 м.² (вага коня від 272 до 288 кг.), гармата з передком і набійна скриня займають 8 м.² кожна.

Порони урухомлюються за поміччю весел або кодоли (р. 6). Коли річка не має дуже швидкої течії і не ширша за 100 м., тоді через річку перетягають кодолу або линву, кінці якої закріплюють

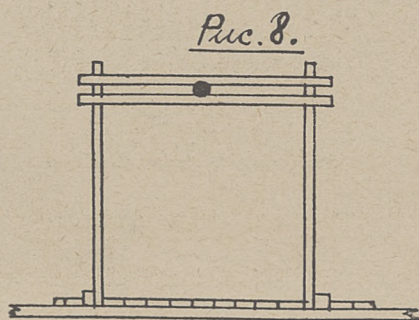
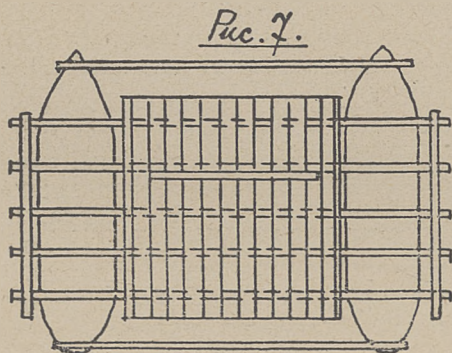

на палях АВ по обох берегах. В передній частині судна, з верхньої, по течії, сторони, ставлять стовп з отворами для коліщат С, в які й пропускають кодолу чи линву. Під час переправи, за поміччю стерна пороном керують так, щоб силою течії прискорювався б його рух, т. т. щоб течія була б його вбік скісно. На берегах причалювання будують пристані.

Порон «пілот» називається так тому, що він пристосований для переправи через річку тільки силою течії.

Щоб такий порон добре працював, потрібна хуткість течії не менше 1 м. на сек., а також, щоб на обібраному для переправи мі-

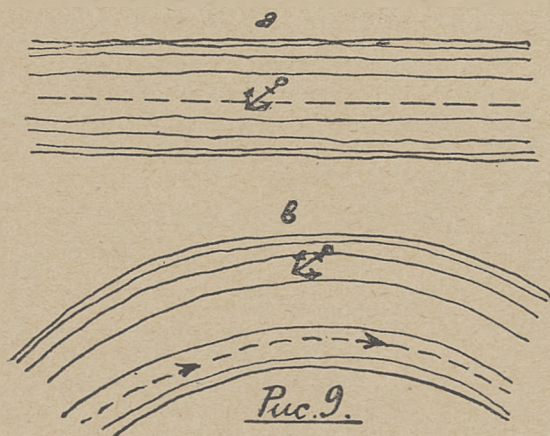

сці не було мілин. Порон цей складається з властивого порону з рамою, котвиці з кодолю, коловороту для її закріплення, човнів для підтримування кодоли на воді та запасової котвиці.

Судна під порон вибираються довгі й ставлять їх можливо далі одно від одного, хоч широчінь помосту не може бути ширша за його довжін (р. 7); носи і корми сполучуються, як звичайно, брусами, а стерна — рейками. Рама для підтримування кодоли (р. 8) встановлюють в передній частині порону на $\frac{1}{3}$ його завдовжки. Височінь її буває від $3\frac{1}{2}$ до 9 м. стосовно до швидкості течії і довжині порону; що тихша течія, то вища рама й навідворот. Рама складається з 2 стійок, що закріплені нижніми кінцями в суднах, а верхні кінці з'єднуються двома поперечинами, між якими про-

пускається кодола від котвиці. Рама на пороні закріплюється ланцюгами і мотузами. Коловорота уживається для попускання кодоли у випадку, коли порон стане рівнобіжно до течії, від чого кодола натягується і, без послаблення кодоли, порону не можна повернути. Для доброї праці порону необхідно, щоб кодола не занурялася у воду, для чого вживають човнів, що на них стоять стійки з відповідними вгорі вирізами для підтримування кодоли. Човен, найближчий до котвиці, мусить бути більший за інші. Човни ці розміщуються в одлеглості 40—60 м. один від одного, при чому перший від котвиці на віддалі, що рівна потрійній глибочині річки. При малих поронах, замість човнів, можна вживати тороків, бочок і т. п. Ніс човна сполучується з кодолюю від котвиці шнуром так, щоб човен утворював до течії кут рівний 54° .

В поронах без рами котвична кодола проходить під помостом і накручується на вал коловороту, що встановлюється на носі судна. В помості роблять отвір для кодоли, яка, обігнувши блок, що вміщений під помостом, проходить через цей отвір, накручується на вал коловороту і через другий отвір, за коловоротом, іде під поміст. Кодола, обкручуючися навколо вала коловороту, уявляє з себе нерозривно-замкнену лінію, міцно зв'язану з головною кодолюю. При повертанні вала коловороту одна частина кодоли скорочується, а друга — продовжується, через що уможливується повернення порону.

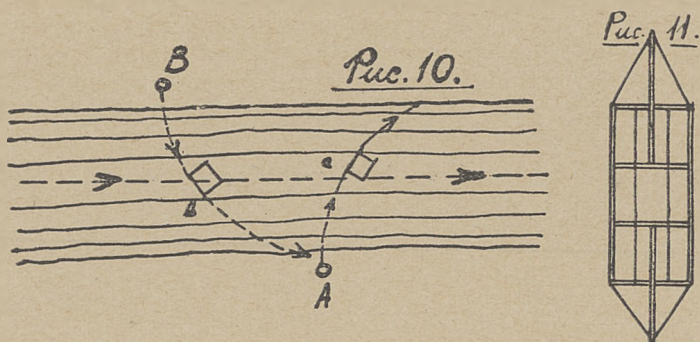
Порон «пілот» урухомлюється в такий спосіб: котвицю закладають на середині річки, коли тальвег її йде посередині (рис. 9«а»); в інших же випадках — коло того берега, що далі від тальвега («в»). Що довша кодола, то краще, але занадто довга кодола вимагає багатої кількості човнів для її підтримки; звичайно довжінь кодоли має рівнятися $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ широчині річки.

Найбільшу швидкість пересування порону досягають тоді, коли вісь порону з керунком течії утворюють кут 54 — 56° .*)

*) На практиці внутрішня сторона судна повинна ділити навпіл кут, що утворюють течія й перпендикулярна лінія до кодоли; це досягається в той спосіб, що, відчаливши від берега, ніс порону скеровують на середину річки, а потім ступнево повертають вниз по течії, щоб досягнути найбільшу швидкість руху; підходячи до другого берега, ступнево зменшують цей кут і прибивають до берега.

Невеликий «пілот» ходить на двох кодолах (р. 10), що закріплені на берегах А і В. Ідучи з правого берега на лівий, він описує дугу «а»; в дорозі поворотній — «в». Для переходу від лівого берега на правий, порон треба підтягати до пункту В.

Переправа штучними знаряддями. Дуже часто трапляється, що близько до водної перешкоди і наміченого пункту переprави немає ані суден, як човни і порони, ані відповідних матеріалів для їх збудування, або тих, що є, для переprави не вистарчає. В таких випадках можна будувати судна з того, що є під рукою. Тож з таборового знаряддя можна робити човни, порони і тороки. Для збудування човна (р. 11), здіймають з двох, військового зразку, возів бокові та тильні щити і роблять з них основу човна, а щоб зробити ніс і корму, прив'язують кілки від конов'язей. Так пришикований кістяк човна ставиться на змочений водою розісланий брезент, в який обгортають кістяк і прив'язують до нього брезент. Коли човен зв'язаний, вкладають до нього, замість лавок для гребців, сидіння для конюхів і човен до переprави готовий. Він підймає до 800 кг. вантажу. Два такі човни з'єднуються, за поміччю дишель, в порон, з щитів укладають поміст і на такому пороні можна переprавляти табори і людей. Щоб зробити такий порон, потрібно коло 20 хв. часу. Він може підняти до 20 козаків.

(Далі буде).

СВЯТОСЛАВ ШРАМЧЕНКО,

Лейтенант флоти.

Лінійний корабель—дреднавт.*)

Дреднавт це великий лінійний корабель. Цей тип лінійних кораблів мусять маги і мають всі флоти великих держав. Головні характеристичні риси його в порівнянні зо звичайними лінійними кораблями:

- а) більший розмір — від 18.000 тонн до 40.000—45.000 тонн (останні це вже так звані супердреднавти),
- б) більша швидкість — від 21 вузла до 35 вузлів,
- в) більша кількість гармат найбільшого калібру,
- г) найгрубіше і найміцніше опанцеровання як майже цілого корпусу корабля, так і палуби (останнє також проти літаків).

Сама назва «дреднавт» повстала 32 роки тому від лінійного корабля королівської англійської флоти „Dreadnought“ («Безстрашний»), якого спущено було на воду в Портсмуті в 1906 р.; будівля його на стапелі була закінчена з рекордовою швидкістю за 130 днів (почали будувати 2.X.1905 р., а спустили на воду 10.II.1906 р.).

Творцем його був відомий англійський адмірал лорд Джон Фішер, який звернув увагу на необхідність будівлі такого типу кораблів у наслідок досвіду російсько-японської війни 1904—5 рр.; цей досвід дав такі нові підстави і тактичні вимоги для будівлі нового типу лінійних кораблів, а саме:

- 1) загроза від самодієвих мін змушувала побільшити дистанцію бою,
- 2) стріляння на великі дистанції стало аксіомою,
- 3) необхідність стріляння випалами («залпами») стала єдиним методом керування вогнем на великі дистанції,
- 4) необхідність зосередження на одному кораблю більшої кількості гармат великого калібру, тобто замість 4-х, як це було до цього часу на лін. кораблях, до 8, 10 і 12;
- 5) лише гармати великого калібру придатні й найбільш цільні на великі дистанції.

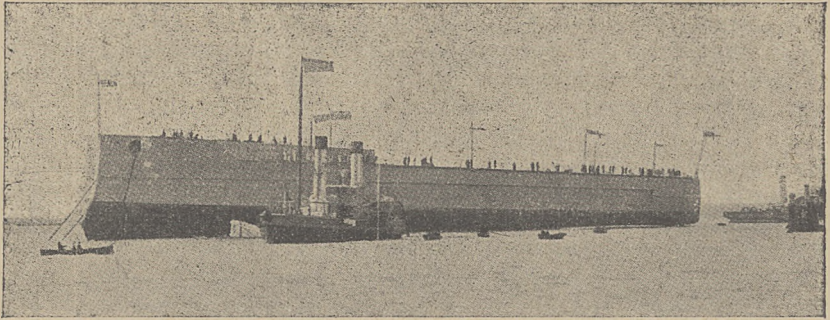
Англ. лін. корабель «Дреднавт» мав такі розміри: довжінь 150 метрів, широчінь — 25 м., 17.900 тонн, швидкість 21 вузел. Був цілий вкритий панцером: посередині — 279 мм., на носі — 152 мм. і на кормі 101 мм., на палубі від 44 мм. до 60 мм. Озброєння: 10 гармат 305 мм., по два в башті (на баштах панцер 279 мм.), і 27—76 мм., 5 підводних мінних апаратів. Середньої артилерії не було, а арти-

*) Написано на прохання читачів «Табору». С. Ш.

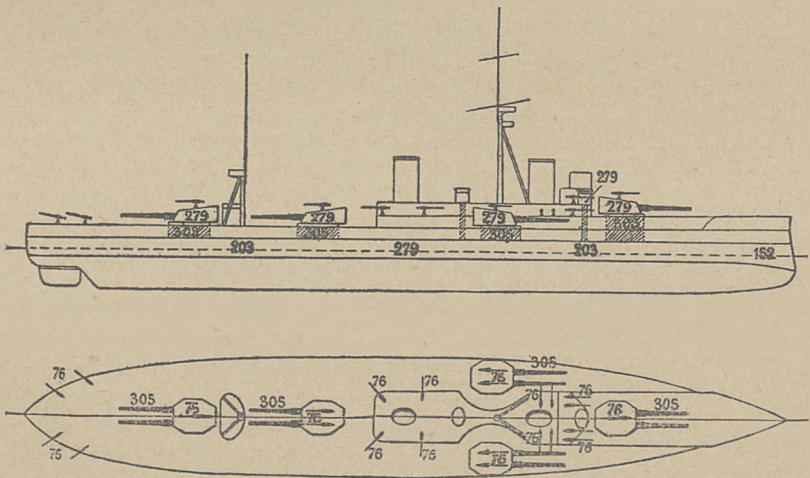
лерія менших калібрів мала призначенням оборону від атак міноносців. Помешкання для старшин були на носі, а для екіпажу — на кормі (мал. 1 і 2).

Адмірал Фішер вважав цей корабель за корабель для досвідів, бо передбачав, яку революцію він зробить в морській штуці і що

Мал. 1. Лінійний корабель Англійської королівської флоту „Дреднавт” після спуску на воду 10.II.1906 р.

він розпочне нову еру будівлі військово-морських велетнів. І дійсно, коли б не було загрози від самодієвої міни, а також побоювання, що якась інша держава, що прийшла б до тих самих висновків щодо стрільняння на далекі дистанції і перша почала б будувати такі великі лінійні кораблі для боїв на далекі дистанції, — англійці не збудували б свого «Дреднавта».

Мал. 2. Лінійний корабель Англ. корол. флоту „Дреднавт”.

Вчасніш його появлення стояло перед адміралтійствами різних держав поважне питання щодо морських якостей і способів доброго маневрування таких велетнів, але добрі наслідки проб з «Дреднавтом» розвіяли всі сумніви. «Дреднавт» став класичним типом лінійного корабля-велетня і всі великі держави почали будувати кораблі цього типу.

З'єднані Держави Півн. Америки почали з „Delawere“, що став на чолі серії з 4 дреднавтів в 20.320 тонн кожний і 21 вузел, 10—350 мм. гармат; Росія на Балтійському морі почала будівлю 4 дреднавтів: «Гангут», «Севастопіль», «Петропавловськ» і «Полтава» (23.400 т., 23 вузли, 12—305 мм. і 16—120 мм. гармат), що існують і зараз в складі червоної флоти С.С.С.Р. Один з них — «Севастопіль» (тимчасово «Парижська комуна») знаходиться тепер у складі червоної Чорноморської флоти (див. «Табор» ч. 13, стор. 71).

Першими дреднавтами Японії були „Kawashi“ і „Settsu“ в 21.000 тонн і 20 вузлів з 12—305 мм. гарматами. Італія почала з „Dante Alighieri“ серію з 4-х дреднавтів у 18.500 тонн, 23 вузли і з 12—305 мм. гарматами; Австро-Угорщина з „Viribus-Unitis“ в 20.300 тонн, 20,2 вузла і 12—305 мм. гармат і Бразилія з „Minas Geraes“ в 19.813 тонн, 21 вузел і 12—305 мм. гармат.

Вже під час Світової війни, а ще тим більше після неї, розмір дреднавтів все побільшується. Не помогли тут жадні военно-морські міжнародні конференції (вони лише трохи затримали цей розріст) і в сучасний мент будуються вже супердреднави до 45.000 тонн та вже йде мова (в проектах) і про більші від 50.000 тонн. В порівнянні з цими останніми велетнями, перший «Дреднавт» виглядає вже таким малим, якими здавалися в час його народження тогочасні лінійні кораблі.

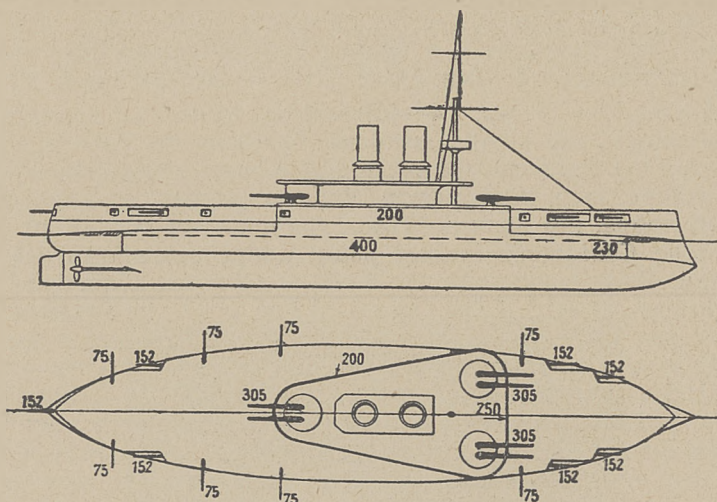
Німеччина була спробувала вибудувати в рамках бувшого Версальського трактату лінійні кораблі — «кишенькові» дреднави в 10.000 тонн, 26 вузлів і 6—280 мм. гармат (див. «Табор» ч. 16, стор. 127) і вибудувала їх аж 3. Але на тому зупинилася, щоб при першій можливості вибудувати правдиві дреднави «Гнейзенау» і «Шарнхорст» у 26.000 тонн, 30 вузлів, 9—280 мм. гармат, 12—150 мм. і 12—120 мм. протилітакових.

Правда, що німецький «кишеньковий» дреднавт в 10.000 тонн типу „Deutschland“ є надзвичай вдалий тип лінійного корабля, але він розрахований більш на ролю корсара у війні на просторі океанів (де він був би майже невловимий), ніж на ескадрений бій з правдивими дреднавтами.

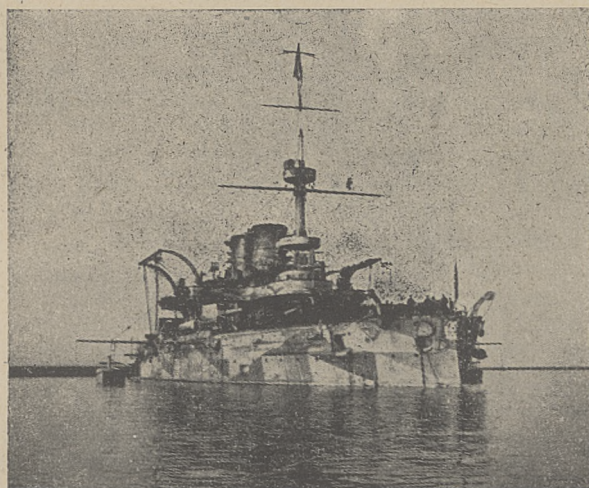
Щождо Чорноморської флоти, то тут прототип лінійного корабля-дреднавта існував ще задовго до з'явлення англійського «Дреднавта». Цим прототипом були лінійні кораблі Чорноморської флоти в 11.000 тонн: «Чесма» (1888 р.), «Катерина II» (1886 р.), «Синоп» (1887 р., перебуд. 1914 р.) і «Юрій Переможець» (1892 р.), бо ці кораблі мали артилерію з 6—305 мм. і 7—150 мм. гармат. Лін. кораблі «Чесма» і «Катерина II» ще перед Світовою війною були виключені, яко нездатні, з реєстру Чорноморської флоти, а лін. ко-

раблі «Юрій Переможець» (мал. 3) та «Синоп» (мал. 4) взяли участь у Світовій війні і були в 1918 році в реєстрі Української Державної флоти.

Мал. 3. Один з перших прототипів дреднавта: лінійний корабель Чорноморської флоти «Юрій Переможець» (1892 р., 11.000 тонн, 14 вузлів, 6-305 мм. і 7-152 мм. гармат.). В 1918 р. був у реєстрі Української Держ. флоти.

Мал. 4.
Один з перших прототипів дреднавта лінійний корабель Чорноморської флоти «Синоп» (1887—1914 р., 10.000 тонн, 14 вузлів, 4—203 мм., 8—150 мм. і 4—47 мм. гармати протилітакові. Екіпаж 665 старшин і матросів). У 1918 р. був у реєстрі Української Держ. флоти.

Лін. корабель «Синоп» був переозброєний у 1914 році і мав лише 4—203 мм., 8—150 мм. і 4—47 мм. протилітакові гармати та 14 вузлів ходу.

Першими ж модерними дреднавтами Чорноморської флоти були лінійні кораблі «Імп. Марія» (1914 р.), «Імп. Катерина Велика»

(1914 р.) і «Воля» (1914 р.). Всі одного типу: 23.000 тонн, 22 вузли, 12—305 мм., 20—130 мм. і 4—75 мм. протилітакові гармати та 4 підводні мін. апарати. Випал на один борт — 4.100 кгр. Залога — 42 старшини і 1.200 підстаршин та матросів. Крім того в Миколаєві від 1916 року знаходився в будівлі супердреднавт лін. корабель «Соборна Україна» (б. «Імп. Микола І») — 27. 900 тонн, 22 вузли, 12—356 мм., 20—130 мм. і 4—100 мм. протилітакові гармати.

Безумовно, що кожна держава, будуючи дреднавти, вносила і вносить в цю будівлю свої власні винаходи і удосконалення. І тут треба підкреслити, що будівля Чорноморських дреднавтів була остільки добра, що коли в 1918 р. (за часи гетьманщини) німцям вдалося на Севастопільському рейді добре зазнайомитися з лін. кораблем «Волею», то вони, що в них будівля кораблів була одною з найкращих на світі, були здивовані і не могли не висловити свого подиву перед тодішніми Українськими Командуючими Чорном. флотою—контр-адміралом М. М. Остроградським—Апостолом і пізніш ще перед контр-адміралом Вячеславом Клочковським. Коли ж французо-англієйці в 1919 році захопили частину Чорноморської флоти і вивели її із Севастополя до Царгороду, а в тому числі і лін. корабель «Воля», то спеціальні комісії в.-морських фахівців з Лондону і Парижу обслідували «Волю». Отож видно, що там було що обслідувати, бо вони це робили цілих 2 місяці.

Автор цих рядків плавав у 1916 році на «Катерині», а у 1917 р. — на «Волі» і міг переконатися, яка кількість удосконалень та знаряддя було власними винаходами, не кажучи вже про добрі морські якості цих дреднавтів, головне — їх зворотливість. Остання особливо була цінна при бойових операціях, як напр., на «Катерині» в літі 1916 року під Зангулдаком під час атаки її німецько-турецькими гідропланами і т. д.

Доля цих дреднавтів була наступна:

1) «Імп. Марія» загинула 7/20 жовтня 1916 р. на очах автора цих рядків від внутрішніх вибухів на Севастопільському рейді;

2) «Імп. Катерина Велика» затоплена большевиками і... агентами Антанти 5.VI.1918 року на Новоросійському рейді (була в складі Української Держ. флоти);

3) «Воля» (під назвою «Генерал Алексієв») у 1920 році разом з рештками Чорноморської флоти перейшла до Бізerti (франц. порт в Північній Африці на Середземному морі) і там продана на брухт у 1936 році (була в складі Україн. Держ. флоти в 1918 р.);

4) супердреднавт «Соборна Україна» так і не був добудований і викінчений більшовиками, коли дістався до їх рук у Миколаєві.

В сучасний мент всі великі держави, модернізуючи свої старші віком дреднавти, будують супердреднавти, а саме: Англія, С. Д. П. А., Італія, Німеччина, Японія і Франція (всі по 2)*), а С.С.С.Р.,

*) Всі вони мають також проекти дальших супердреднавтів, будібно яких можуть розпочати незабаром.

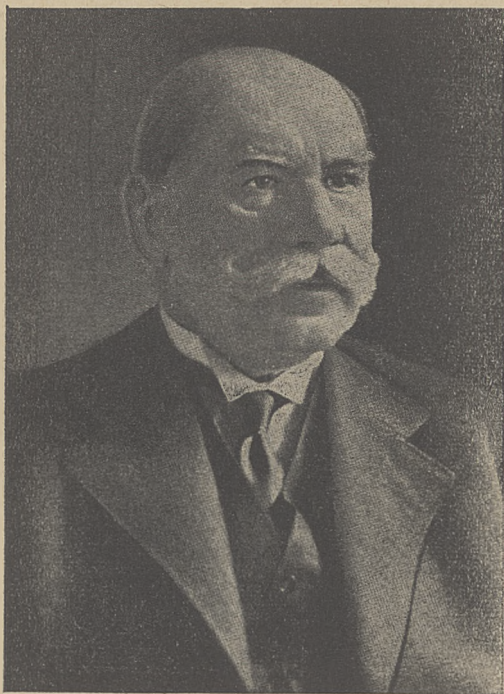

як завжди запізнюючися, має замір будувати в себе, бо в С. Д. П. А. не вдалося замовити.

Таким чином великі держави пам'ятають добре, що дреднавти і супердреднавти — це головне ядро, головна сила кожної флоти, перевага якої і вирішує остаточно перемогу над ворогом.

РОЗДІЛ ІІІ.

Академик Професор
Д-р Степан Смаль-Стоцький,
Голова Бойової Управи Україн-
ських Січових Стрільців

27.XII.1859—17.VIII.1938.

Редакція схиляє чоло перед св. пам'яттю Того, Хто цілою своєю науковою й громадською працею добре прислужився Українському Народові, а його Військові віддав незабутню прислугу жертвеною своєю працею на культурно-освітньому полі в таборах полонених

Від Управи «Товариства Музей Визвольної Боротьби України» в Празі.

17. цього серпня в Празі помер після довгої і тяжкої хвороби Голова нашого Товариства акад. проф. Степан Смаль Стоцький. В особі померлого Товариство «МВБУ» понесло невимовно-болісну втрату, бо відійшов керманіч, що до останньої хвилини свого життя болів долею найдорожчої Йому установи — Музею В. Б. У. Навіть стоячи на Божій дорозі, акад. С. Смаль Стоцький журився тим, що не судилося Йому довести до кінця наміченого Ним плану — пристосувати власний дім Товариства для потреб Музею.

Здійснення того плану стає святим обов'язком осиротілої тепер Управи Т-ва «МВБУ», яка оцим і закликає українське громадянство прийти їй на допомогу в завершенні діла, розпочатого Небіжчиком.

В своїй останній волі Небіжчик заповів, щоб на похороні Його не було ні вінців, ні промов.

В згоді з тою волею Небіжчика Управа Т-ва «МВБУ» відкриває у себе збірку пожерт на надбудову нового (третього) поверху в домі Товариства — «замість вінця на могилу акад. С. Смаль Стоцького».

Прага, дня 21. серпня 1938 р.

ЗА УПРАВУ ТОВАРИСТВА:

А. Яковлів
Заст. Голови.

Ст. Сірополко
Секретар.

Армія та воєнний потенціал III-ої Німеччини.

Відомою Версальською умовою, що була надхнена духом помсти, Німеччину було упокороно майже в усіх ділянках державного життя. Безперечно найдошкульнішим ударом було — знищення старої армії.

Чи ж кому приходило на думку тоді, за часів версальських пертрактацій, що частина, хоч і не безпосередніх їх учасників, буде свідками відродження німецької збройної сили? І сталося, як той мітичний фенікс, з невеликої бож тільки стотисячної армії — охотників, перетворюється вона в мільйонну армію, що невпинно розвивається й вишколюється на справжню потужну силу.

Сучасне політичне напруження й велетенські озброєння європейських держав, натурально, примушують і III Німеччину також підготувати, озброїти і забезпечити свою армію не гірше інших, і тоді бути готовою до майбутнього збройного конфлікту.

«Німецький гонор — казав Гітлер — вимагає зрівняння з другими народами», і 16 березня 1935 р. перекреслює він пункт версальської умови, що обмежував озброєння та числовий склад німецької армії. Згодом, 21-го травня 1935 р., був оголошений закон про організацію нової армії, а 25 серпня того ж року — закон про військову повинність.

Усі німці — крім неарійців, нездібних, і тих, що стоять під слідством — воєнно-зобов'язані від 18 до 45 років у ландвері; на випадок же війни або з-за виняткових обставин людиність понад 45 років може бути — розпорядженням військового міністра — покликана до ландштурму з ціллю охорони заплля.

«Військова служба — каже закон — то служба гонору німецького народу. Всі німці зобов'язані її відбути. Під час війни вся людиність обох родів притягається поза військовою службою — на службу батьківщині».

На чолі німецьких збройних сил стоїть голова держави, а фактичне командування здійснюється військовим міністром; йому підлягають: генераль-

ний інспектор армії, міністр літництва та начальник найвищого управління флоту.

Теперішня німецька армія нараховує 50 дивізій піхоти (в тім 5 змоторизованих і одна гірська), 5 панцерних дивізій та 5 бригад кінноти.

В операційнім відношенні ці сили поділені на інспекторати (gruppen kommandes), а в адміністраційнім — на 16 австрійсько-німецьких округ.

В порівнанні з цісарською армією, сьогодні Німеччина має на п'ять дивізій більше.

Як пише на сторінках «France Militaire» видатний знавець німецьких стосунків полк. Вагон, «найбільші труднощі мусить мати Німеччина з артилерією. Коли Гітлер у листопаді 1934 р. розпочав реалізацію військовї реформи, то Reichsvera мала тільки 7 полків по 4 дивізіони, або разом 28 дивізіонів. Приймаючи, що тепер перший етап розбудови суходільних сил охопив 16 корпусів і 52 дивізії,*» належало б мати (рахуючи по одному тяжк. полку на корпус і по 1 легкому й 1 тяжкому на дивізію) у сумі 52 легкі артилерійські полки та 68 тяжких, отже 120 полків або майже 300 дивізіонів. Впродовж 3½ років артилерійські полки мусили б збільшитися з 7 до 120 полків. Такий швидкий розвій, натурально, неможливий, щодо остільки делікатного війська, як артилерія».

Тим часом, розбудовуючи свої збройні сили, уряд III-ої Німеччини особливу увагу звернув на організацію повітряної флотії, керуючі органи якої виглядають так: Поперше—міністерство літництва, що зосереджує науково-досвідну працю центральних установ, а також працю його командних і штабових органів; воно сполучено зо всіма базами і вищими одиницями армії. По-друге — осередок літництва у Клядові біля Берліну, де сконцентровані найбільш важливі галузі праці. Тут докладно вивчають усі інформаційні матеріяли досвідно-тактичної природи й далі розповсюджують за поміччю радія й кіна до лабораторій та окремих помешкань з ціллю читання й студіювання. В установах осередку зібрані моделі, плани і малюнки не тільки всіх матеріяльних засобів повітряної війни, але й європейських міст, укріплень та воєнних смуг. Великий майдан дає можливість тренінгу й удосконалення в «сліпих» льотах і зниженнях. Потрете — центрально-експериментальний інститут в Адлерсгофі, завданням якого є керувати обміном відомостей і матеріялів між досвідними установами та інженерами, і водночас — узгіднювати вислиди, одержані цими установами, з технічним персоналом заводів, транспортних літництвом та оперативним керуванням повітряної флотії. В розпорядженні цього інституту ще знаходиться бюро летунської інформації, що класифікує й розповсюджує наукові та технічні відчитні матеріяли й доклади про діяльність німецького та закордонного літництва. Повітряна флота Німеччини нараховує 234 ескадри і 2.800 літаків та поділена на 3 операційні групи. Осередок виділено морське літництво і літництво східних Прус. Сучасне німецьке суходільне літництво користується наступними типами літаків:

- I переслідувачами «Мессершмідт BT109», скорість 460—490 км/год.
- II бомбовозами «Генкель III», скорість 375 км/год., навантаження — 2.000 кг. бомб.
- III штурмовиками-нищителями «Дорніє До-17», скорість 440 км/год, навантаження тільки 800 кг.
- IV розвідчиками-нищителями «Генкель GE70», скорість 400 км/год.

Тим часом морське літництво має вісім основних типів машин:

1. «Арадо Ар-66», скорість 475 км/год.	5. «Дорніє-До-22», скорість 315 км/год.
2. «Дорніє-Валь» „ 230 „	6. «Дорніє-До-12» „ 208 „
3. «Дорніє-До-18» „ 250 „	7. «Юнкерс В.-64» „ 240 „
4. «Дорніє-До-С.2» „ 240 „	8. «Юнкерс Ю-52» „ 278 „

Місячна продукція літаків виносить 350 машин.

* Полк. Вагон каже про 52, а не про 55 дивізій, бо, щодо 3-х дивізій, думки поділені.

Поруч з тим варт згадати про величезне комунікаційне літництво, яке щораз більше вибивається на чолове місце в міжнародній системі. Літаки німецького товариства «Люфтганза» користають з 30 лєтовищ у Німєччині та 32 в інших державах, і зробили за 1937 рік 18.684.608 км. А типи літаків такі: «Юнкєрс»—4-х моторовий; «Г-38»—3-х мотор.; «Ю-52»—2-х мотор.; «Ю-86»; «Гєнкєль Ге-111»; «Мєссєршмідт М-20»; «Дорніє До-18»; «Бльом» 4-х моторовий; «Восс-Га-139». Зрозуміло, що на випадок війни цє літництво також увійдє до складу бойової флоти й тому то в ньому переважають, тотожні з військовими, типи літаків.

Вкінці морська флота, за англо-німецькою умовою, може збільшити свій тоннаж у відношенні 1 : 3. Її склад був такий:

3 лінійні кораблі — «Дойчланд», «Адмірал Шеєр», «Адмірал Шпее».

4 крейсєри — «Нюрєнберг», «Ляйпциг», «Кєльн», «Карлсрує».

4 дивізіони міноносців і контр-міноносців.

2 дивізіони канонерок.

2 дивізіони мінних загородитєлїв.

3 дивізіони бойово-допомогових судєн.

2 флотилії підводних човнів.

Вже внаслідок згаданої умови розпочата будова бронєносців по 35.000 тонн з гарматами 12 — 356 мм. Лінійні кораблі «Шарнгорст» і «Гнайзєнау» спущєні були в 1936 р. і мають: по 26.000 тонн, 9—280 мм. у трьох баштах (на носі — дві й одна — на кормі), 12—150 мм. Панцєр поясу — 305 мм., башт — 356 мм. і 2-х чердаків — 50 і 150 мм.

Далі, 3 крейсєри по 10.000 тонн з гарм. 203 мм., і 5 крейсєрів по 6.000 тонн типу «Нюрєнберг». Потім ескадрєнні міноносці «Z1» — «Z16» по 1.625 тонн, 5—127 мм., 2—4 мінні апарати у 533 мм. Решта ж — 6 еск. міноносців—«Z17»—«Z22» — по 1.810 тонн були щє в 1937 р. на стапєлі. Крім того маються 12 міноносців по 800 тонн, будови 1926-28 рр., і запроєктовано щє 12 малих міноносців T1—T12 по 600 тонн. Також запроєктовано 10 сторожових кораблів «F1»—«F10» по 600 тонн, 20 вузлів, 2—105 мм. Вкінці йдуть підводні човни «U1»—«U24» по 250 тонн, 13/7 вуз., 1 зєніт. кулємет та 3 мін. ап. — 533 мм., — «U25»—«U26» по 712 тонн, 20/9 вуз., 1—105 мм., 1 кулємет і 6 мін. ап.; «U27»—«U36» по 500 тонн, 16/9 вуз., 1—88 мм., 1 кулємет і 5 мін. ап.; «U37»—«U42» — будуютьсє.

Матками для підводних човнів служать, побудований спеціально в 1934 р. «Саар» — 2.750 тонн, і колишній пароплав «Вєйхєль» 3.000 тонн. На початку 1937 р. спущєний був на воду «Ганс Ролєховєн» 19.250 тонн, 30 вуз., 14—150 мм., панцєрний пояс — 150 мм. і може взяти на поклад 50 літаків; другий же у 23.000 тонн — будуетьсє. Травлєрів нараховуетьсє 28 і крім того будують щє «M1»—«M12» по 600 тонн.

До цього перегляду складових первнів тепєрішньої німецької збройної сили не зайвим будє додати числовий її склад, а самє:

1. Суходільна армія нараховує	850.000 бойців.
2. Повітряна флота	200.000 „
3. Морська флота	40.000 „
4. Допомічні війська	25.000 „
5. Колишня австр. армія	50.000 „
6. З річників 1902—1912 рр., що не відбули постійного військового вишколу	50.000 „

Разом 1.215.000 бойців.

Алє цє не будє повна картина збройних сил. Аджеж відомо, що, крім військової служби, в Німєччині існує трудова повинність. Людність обох родів у віці 18—25 років військовими установами покликуетьсє до відбуття повинности в трудових дружинах. Дисципліна й життя в них мало чим рїзнитьсє від військової служби. До того щє всєя молодь від 10 років повинна перейти політично-військовий вишкіл, який впливає з комплексу «повного приготування цілого народу до війни». Служба в «Юнгвольк-у» або в «Гітлєрюгєнд-і»

так уложена, що потім, за час військової служби, ошаджується 9-ти місячний вишкіл. Тут, головним чином, звертають увагу на вишколення орієнтації в терені, на читання мап, на муштрову й бойову підготовку та на польово-розвідчу службу.

«Однак ж важливішим фактом є вишкіл спеціальних відділів. Так, змоторизовані відділи «Гітлерюгенд»-у при кінці 1937 р. нараховували 100.000. Склад їх впродовж 1938-39 рр. побільшав до 240.000. Багато уваги присвячують летунському вишколові. Охоплює він уже наймолодших од 10 до 14 років. Під час реєстрації керманчик групи зобов'язаний звернути увагу на здібності та технічні заінтересування кандидата до спеціальної формації. Там вже у відповідній формі вишколюють його до майбутньої служби так, щоб, перейшовши всі шаблі вишколу, міг по скінченні служби в «Гітлерюгенд»-і, вже як 17—18 літній скласти іспит летуна або обсерватора. Теперішній склад летунів у рядах «Гітлерюгенд»-у вносить 8—10.000 осіб. Крім того відбувають загальні курси, що знайомлять молодь з діянням бойових газів, з протилітничною обороною, з експлозійною силою різних родів амуніції і т. п. До того ще долучають обов'язкову науку стрільання з малокаліберної зброї, гімнастику та спорт. Ряди «Гітлерюгенд»-у за офіційними даними нараховують (без «Юнгвольку») 3.600.000 членів».

Вкінці партійні змілітаризовані організації Німеччини складаються: з брутальної міліції — «Штурмбтайлонген» — і нараховують до 2.000.000 членів, чорної міліції — «Шутцштафель» — в кількості 200.000 членів, що поділені на полки. Та практик кордонна охорона «Гренцшутц» — у складі коло 300.000 бійців, От-так виглядає повна картина теперішньої німецької збройної сили.

* * *

Відомо, що німецька армія по війні відбула великі внутрішні еволюції. В першій фазі цієї еволюції символізували її назовні генерали Seeckt і Groener. Їх політично-військовий план мав дві основи: мир на сході, а війна на заході за планом генерала Schlieffen'a. Перебіг війни передбачали короткий, не звертаючи уваги на приготування до довготривалої війни. Однак вже тоді у військових сферах існувала опозиція проти офіційної теорії. Репрезентувало її військове видання «Deutsche Vehr», а виразниками були: Buchfink і Soldan. Вони були прихильники тотальної війни, і тим самим були попередники ген. Lüdendorfa. Генерали v. Seeckt і Groener залишили свої ідейні наступників. Ними були на високих становищах ген. von Fritsch і von Leeb, а в публицитці ген. Metzch і Vitzel. Вони відігравали рішучу роль впродовж перших років урядів Гітлера. Правда, прийняли теорію тотальної війни, відкидаючи однак ж далі ризиковну східню політику, вважаючи, що належить там утримувати мир, та утримувати водночас на заході план Schlieffen'a.

Тим часом викристалізувалася народово-соціалістична воєнна доктрина. Найбільшими репрезентантами її були ген. von Reichenau, начальник панцерних сил ген. Guderian та видатний знавець летунства полк. Bülow. Головна її напрямна: війна повинна розпочатися несподіваним нападом повітряної флоти та панцерних сил. Прихильники цієї доктрини прив'язували велику вагу й оцінювали дуже високо мілітарні сили обидвох союзників Німеччини: Італії й Японії. Їх думка, що італійська флота спроможеться відрізати від материка англійську флоту в Середземному морі, італійська армія здолася в тім часі завойовувати цілу північну Африку, Японія у випадку війни опанувала б ситуацію на Далеких Сході. Війна за тим планом мусила б провадитися в двох етапах: у першій етапі повинно було б опанувати середню і південно-східню Європу, при утриманні миру на заході. Згодом же в другій етапі мусила бути війна на Заході. Ця теорія спіткала спротив, може ще не сміливий, але він охоплював досить широкі кола. Опозиціонери не наслідилися в цілій повноті виступити проти нової теорії, висуваючи однак ж цілий ряд часткових застережень. Передовсім вони уважали, що не можна занадто

покладатися на сили союзників. А проте та теорія, здається, отримала рішучі впливи, під час відомих особових пересунень в армії, що мали місце в лютім б. р. Це було приготування до аншлюссу Австрії, який аджеж важко було здіснити при людях, що визнавали давню шліфенівську теорію. Але всеж таки, з часом з'являються в пресі остерегавчі голоси. Отже на підставі багатих досвідів, які принесла еспанська, а далі японсько-китайська війни, й які військові круги докладно вивчають, ген. von Metsch, у „Deutsches Adelsblatt“—і, спершу намальовавши всі несподіванки війни в Китаю, пише:

«Було б добре, якщо б німецька опінія зробила б з цієї війни важливий, хоч не новий внесок, що ніколи війна ні є арифметична операція. Потрібно нечуваної сміливости, щоб здобути перемогу, якнайскоріше. Звичайно потрібно мати віру, але разом з вірою мусить йти розуміння, що на війні перебіг випадків рідко такий, як те передбачалося й було бажане. Такий був погляд Clauzewitz'a в 19 віці. Еспанія й Далекий Схід стверджують те сьогодні в 20 віці. Ці дві війни дають нам приклад витривалости й осуджують поверховний дилетантизм. Ніколи не треба забувати, що для здобуття шматочку терена, ледве помітного на мапці в щоденнику, потрібно часто струмків крові і боротьби, що триває тижнями. Потрібно також пам'ятати, що поразки складають частину війни, як тінь є невідлучна від світла. Повторюю те, що чуємо завжди знову, наче б то для виграння війни потрібний тільки розмах. Звичайно розмах потрібний, і нам, німцям, не забракне його у випадку потреби. Але якщо той розмах опирається на мріях і бажаннях, а не на солідній перевазі, розмах лопить», як шкло, і тоді починаємо невдячне і безнадійне клеїння кавалків». — Цей голос видатного генерала недвозначно свідчить про те, що докторина ген. v. Seeckt'a не склала повністю іспиту і мусить бути піддана певній ревізії.

Відомо також, що впродовж 15 років, у силу версальської умови, Німеччина була позбавлена права нормального вишколу людности так, як це мало місце в інших державах. Бож зрозуміло, що з тих річників, які підлягали б мобілізації, половина має зовсім слабкий вишкіл, або й не має ніякого. А ще важнішим од вишколу жовнірських резерв є вишколення старшинських кадрів усіх родів війська. Приймаючи навіть за факт, що Reichswehr'a мала великі (укриті) кадри знаменитих старшин першорядної якости, одначе кількість їх не вистарчила б для зайняття становищ цілої армії. Головне відчувається брак, відповідного кваліфікованого, молодшого старшинства. Швидко розгортання, з невеличкою аж до мільйонної армії, потягнуло за собою цілий ряд підвищень, і тому не дивно, що сотнями почали командувати вчорашні сержанти. Нарешті в цьому році, в зв'язку з реорганізацією армії, усунуто 16 генералів, які властиво й були будівничими армії. З часом на їх місце прийшли інші, що впродовж кільканадцяти років підвищені були з ранги майорів аж до генерал-полковників, і стали керовниками груп армії та інших вищих одиниць. Ясно, що в цім відограла більшу роль партійна приналежність, ніж фахові кваліфікації. Тим то лондонський „Daily Herald“ виказує таку оцінку:

«З боку військового вишколу та армія ледве трьохрічне військо. Сьогоднішній німецький жовнір, який мусів би до своїх рук взяти керму на полі бою, чи виконати завдання штабового старшини, до цієї праці приготований дуже поверховно, не орудує ні відповідним досвідом, ані вправою. Ті кадри—напівсурові».

А другий голос в іншому місці висловлює таке:

«Якщо французи мали можливість дати бойовий досвід своїм молодшим старшинам у мароканській кампанії, а італійці в абесінській, то німці подібних можливостей, крім не дуже великої участі в еспанській війні, ще не мали. Бачимо, що Німеччина потрапила сформувати впродовж кількох років армію, яка кількістю великих одиниць перевищує цісарську армію з 1914 р., але це нове військо мусить мати багато недотягнень».

Безперечно, що з бігом часу сьогоднішня армія вирівняє всі браки та

перетвориться в справжню потугу, бож головна її сила криється в її душі й непохитній вірі в своїх вождів.

Рівнобіжно з плановою організацією й вишколом своєї армії, III Німеччина особливо увагу звернула на розбудову військового промислу, і в цім досягла знамениті результати. Всі галузі цього промислу, а головне: залізностальові, самоходові та хемічні, значно поширені й працюють повною парою. Безсумнівно, що те ожвавлення пояснюється не так потребами експорту, як виключно для військових запасів. Славнозвісні Крупновські заводи працюють тепер невпинно в три зміни. Тут вироблюють: нової конструкції легкі кулемети, протитанкові гармати й спеціального типу розривні стрільна, а поруч з цим: різні трактори, мотоцикли та самокати. А промисел самоходів незабаром ще збільшиться будовою дешевого народного самоходу — до мільйону машин. Цей тип дешевого самоходу, всього 990 м., має бути 4-х особовий, скорість його 100 км/год., сила мотору 24 К. М., зуживатиме 6—7 літ. бензини на 100 км. Умови набуття теж досить вигідні: тижневі сплати по 6 м.; він призначений головне для мільйонових робітничих мас, дрібних підприємців і ремісників. Безперечно, що з соціального боку це позитивне з'явище, бо це більше вкоренить в широких масах почуття власности, життєвого задоволення та свободи рухів одиниці; а сотні тисяч робочих рук знайдуть при цьому працю. Але найголовніше те, що збільшиться попит на синтетичну бензину, і разом із тим розбудова продукції цієї бензини на ширшу скалю, в чому власне й криється ціль виробництва дешевих самоходів. З другого ж боку, дякуючи цій системі добрих доріг і автострад, ці самоходи як-не-як можуть багато принести ще користи, от хоч би під час мобілізації, коли більшість людности може з'явитись до своїх частин з власними самоходами.

А тим часом головне постачання армії безупинно дбає про збільшення харчових запасів. Щомісячно фабрикують біля 4 мільйонів пуделок консервів у 300 грм. кожне і для цієї продукції, напр.—впродовж першого чвертьріччя 1936 р. було ввезено до Німеччини 7.100 шт. тварин. Останнього часу закуплені були великі кількості збіжжя (183.850 тонн), кукурудзи, овса й паші (115.200 т.) в Румунії та в балканських державах. Водночас же текстильні фабрики одержали замовлення на 14 мільйонів мет. жовнірського сукна, тобто на умундування для 2.800.000 бойців. А німецькі заклади, що продукують польові кухні, також побільшили темпо продукції. В самому Берліні в липні міс. б. р. повинні бути доставлені 50.000 кухонь; зв'язано це з планом забезпечення армії по воєнних нормах. Також увесь німецький імпорт сировини й інших продуктів призначений переважно для військових цілей. Наприклад, впродовж одного півроку було ввезено до Німеччини: залізної руди—5.728.000 тонн, марганцю — 93.000 тонн, алюмінію — 8.900 тонн, нікелю — 2.400 тонн і хрому — 24.500 тонн. Найбільше ввозить Німеччина заліза, бо аж 75% свого запотребування. Відома версальська умова відобрала їй копальні залізних руд Ельзасу й Лотарінгії та інші. Колись відомий американський публіцист Г. Кнайкербукер писав:

«В Айзенерц, альпійській оселі на півдні Австрії, лежить гірський масив, що важить коло мільярда тонн і може одного дня викликати світову війну. В повені соняшного світла блищать 60 потужних сходів, витесаних у цій горі залізної руди, єдиної в цілому світі. В тій горі є 300 мільйонів тонн того матеріялу, з якого вироблюють гармати, танки, літакові машини й іншу зброю. Ця власне гора потрібна Німеччині». Сьогодні, як знаємо, по аншлюсі от-та гора таки належить німцям, і тут видобувають поки що 6.000 тонн руди в добу, але цього не вистарчає для потреб грандіозного промислу. Отжеж німецький уряд, витрачаючи на дозброєння й організацію армії астрономічні грошові суми, вимагаючи від всієї людности інтенсивнішої праці й жертвенности, головним чином, прямує до певної самовистарчальности. Використовує всі можливості, які тільки можуть бути, і тим то він притягнув науку також для послуг військового промислу. Згідно з найновішими даними, оголошеними державним урядом патентів, виявлено, що патенти на винаходи в р.р. 1933—37, в порівнанні з роками 1928—32, зменшились на одну третину. Тільки одна галузь

нових винаходів нотує зріст, а саме — промислу воєнного. Класа 72 (огнепальна зброя, стрільна, амуніція, опанцерення і т. п.) вказує потроєння, тобто: в році 1929 було зголошених патентів 354, а вже в році 1937 аж 1.096. І так, різні винаходи й лабораторійні зусилля скінчилися успіхом і дали блискучі висліди. А те було рівнозначне зменшенню імпорту, згодом — залежності від інших держав, і що головне — зберегло значну суму девіз для державного банку.

Тим часом недовірлива й найбільше зацікавлена сусідка Німеччини—Франція сторожким оком дивиться, що там робиться й що звідти виходить. Її обсерватори кожне німецьке досягнення, кожний досвід пильно вивчають і докладно перевірюють. Вони кажуть, що сьгоднішня німецька армія з її величезними резервами, чудовими змоторизованими частинами, вишколеною артилерією, удосконаленим летунством, могутньою військовою промисловістю, є зараз одною з найбільш потужних армій. Однак існує інша оцінка та інший погляд, — це погляд лондонського „Daily Herald“-а, тобто:

«Брак сировин, шукання сурогатів — відомі всім. Німецьке летунство могло б бути винятком в цій ситуації, але не можна однак перецінювати його значення, поки воно не буде яскраво переважаюче й вирішальне під час війни. А це не так. Дійсно заслугове уваги: громадянне амуніції та продукція зброї, що відбулися коштом інших галузей озброєння й теж не менше важливих. Знаємо напр., що одним з більших німецьких козирів у часі війни 1914—18 р.р. були добре zorganizовані залізниці. Тоді Німеччина була здібна перевезти через рейнські мости 550 потягів за одну добу. Транспорт цілої армії з одного фронту на другий відбувався в незмірно швидкім часі. Сьгодні ж, система німецьких залізниць не може рівнятися ані під поглядом організаційним, ані під поглядом технічного забезпечення з передвоєнною справністю; статистика залізничних випадків у Німеччині може бути найліпшим доказом. Також не може вона зрівнятися з системою й організацією залізниць в деяких державах континентальної Європи. Залізниці є тільки фрагментом того, що в провадженні війни відіграє вирішальну роль. Сьгоднішня війна — це не тільки справа вислання енергійної армії на фронт — і це відомо всім.

Провадження війни повинно бути скоординоване в одну цілість з промислом, рільництвом, фінансами, адміністрацією: цілий нарід працює в одному напрямку, спільними зусиллями прямує до єдиної мети.

Брак сировини, вживання сурогатів спричинило спадок не тільки кількості, але насамперед і якості. Наприклад, кепське відживлення робітників, безперечно, має свій вплив на справність організації.

Німецький промисел не дійшов іще до рівня західньо-європейських держав, не зважаючи на те, що особлива здібність німців до праці провадить цілий механізм вперед, перемагаючи нераз велетенські труднощі. Обниження загального добробуту є вистарчаюче свідство того. В кожнім разі ні є він досить сильний для піднесення об'єднаних зусиль у випадку війни, яка скоро могла б принести занепад енергії. Те саме можна сказати про німецьке рільництво. Сам Шахт висловився, що не час мислити про війну, коли вже тепер хліб видають майже по картках.

Німеччина далека ще від страховища, що загрожує новою військовою потужністю, й яка вмить могла б все знищити.

Німеччина в дійсності не здібна до провадження успішної, в міжнароднім конфлікті, довготривалої війни.

Знають про це досконало німецькі генерали, й не помиляються в перспективах.

З цієї, можливо, причини деякі з них і мислять категоріями „Blitzkrieg“ — блискавичної війни, яка кидає все на терези для досягнення перемоги одним ударом.

Правда, енергійний наступ на всіх фронтах, підсилений нападом змоторизованої армії, що трощить і нищить великі промислові осередки, столицю й найбільші міста, може швидко зламати дух противника та довести до негайного миру на вигідних умовах, поки ще інші здобудуться на спостере-

ження, що власне скоїлось, — дійсно те може бути приадна надія, але... одна-че таких «але» може бути значно більше.

Летунський напад повинен би бути, натурально, руйнуючий та проти-оборона спаралізована. Найменша помилка, найменше перелічення могло б змарнувати всі зусилля.

Поза фактом, що техніка блискавичного вдару нечувано важна, вимагає ще вона найвищого ступня справности в цілому офензивному корпусі. Вона мусила б бути одною досконалою машиною, що працює при максимальній скорості без найменшого тертя.

Навіть напад в ідеальних умовах виконання може не вда-тися, бож обра-хунок усіх первнів оборони супротивника, який теж не слабкий та не спить, майже неможливий. Вже приклади недавньої минувшини — Еспанія, Китай, а найбільш Австрія виявили, що справа такого блискавичного нападу непевна. Інвазія до Австрії була начебто генеральною пробою. Не зважаючи на те, що змоторизовані німецькі відділи не натрапили на опір, знайшлося по дорозі багато різних «але». Тому генеральний штаб переконався, що його нова армія ще не досить зорганізована й вишколена для провадження військових діянь на велику скалю, при більшим спротиві, ніж в Австрії». —

Приточивши повищі два голоси: один — голос французької опінії, дру-гий — голос англійської, можна сказати, що правдива оцінка фактичного ста-ну якраз лежить посередині, а те значить ані перецінювати та недоцінювати плюси й мінуси сьогоднішньої армії Німеччини.

*
*   *
*

Для повноти малюнку воєнного потенціалу III-ої Німеччини необхідно також, хоч би в загальних рисах, торкнутися запілля, тобто внутрішнього положення її.

Безсумнівно, що сьогодні її могутність спирається на двох згармонізо-ваних підвалинах: на міцну та численну армію й на не менш здисципліновану й також численну, бо аж 6 мільйонну нац.-соціалістичну партію.

Між ними жадних противенств не існує: як одна, так і друга спільно працюють для добра й величі нації. До них потрібно долучити — мільйонні маси молоді й частину людности середнього віку, що знаходяться підо впли-вом та опікою нинішнього уряду — й це моноліт.

З другого ж боку решта людности, як звичайно буває: одні хвляють, інші ганяють; одні — адоратори, інші — ненависники; тут щиро співчвають і кричать «Гайль Гітлер», там стримано, з укритим критицизмом, також кри-чать те поздоровлення; нарешті йдуть — «пригнобленні та ображенні», що не всилі створити зараз скільки будь поважного опозиційного руху, бо не можуть видвинути ідеї, приаднішої від нац.-соціалізму, а над усіми ними майорять свастика та чорні орли, лунають звуки імперського гімну й «націвської» пригрівці — що емоціонує та лучить в одну національну спільноту.

Відчити про місцеві «плебісцити» подають, що 99 відсотків голосів відпо-відають «так» і треба думати, що навіть і в тім випадку, якщо б тут голосу-вання відбулося під контролем будь-якої неутральной комісії, то й тоді, без-умовно, більшість німців голосувала б на користь режіму, що існує сьогодні.

І дійсно, «лише розумна внутрішня політика, основана на свобідно прий-нятій дисципліні, може зробити нарід гідним перемогти та всилі зберегти йо-го недоторканість.

Історія останніх двадцяти років доказує, що кожний нарід — коваль своєї долі.

Переможений, він може викресати з себе волю обернути поразку на перемогу.

І навпаки, будучи переможцем, нарід з-ра своїх слабих сторін і поступ-лення ризикує втратити всі козири свого тріумфу.

Титаничні й грандіозні цілі, що поставила собі націонал-соціалістична ім-

перія—спадкоємниця Пруссії Гогенцолернів, Німеччина Бісмарка та Великої Німеччини Вільгельма II, вимагають величезної роботи, що й провадиться в усіх царинах: у пропаганді, в школах і в університетах, в армії, в дипломатії, в економіці. Німецький нарід — справжній титан.

Переможений у 1918 році, він став переможцем у 1938 р.» (маршал Петен).
С. Ш—ій.

Хроніка

ВІЙСЬКОВА.

Англія. Прибрежна артилерія отримала нові гармати кал. 24,4 см., далькосяжність 22,6 клм. і 24 кл., вага набою 55 і 61,7 клг., 4 стріли на 1 хв.—Служачі високих шкіл відбули в літі підготовчу службу в 7 таборах. — Згідно із новою орг-цією, переформовані вже в деяких полках курені з 3-х на 4-х сотенні, а сотні з 4-х на 3 чотові; так, чином, кількість чот у куренях залишається без змін. Курені мають 1 сотню штабову (мотор-ну) і 3 стр. сотні; сотня має групу к-ра і 3 чоти з 3-х роїв по 6 люд. Курінь має 33 тягарові авта на 300 люд. й гумовий човен на 2 чол. — Див-ни легк. арт-рії будуть складалися з 2-х півдив-нів (одиниці арт-рії) по 3 б-реї з 4-х орудій. Арт. бригади (полків немає) отримають по 1 протипанц. див-ну з 4-х б-рей по 12 гарматок 40 мм. кожна. — Старшинські джури мають бути скасовані. — Канада постачає Англії самольоти та інше озброєння; мають бути відбудовані там нові заводи.

Італія. Швидка дивізія складається з гол. квартири та кінної й змоторизованої груп. Кінна група має: 2-х полк. бригаду, 1 полк берсал'єрів і див-н кін. арт-рії (3 б-реї 75 мм.); змотор. група має: курінь берсал'єрів на терен. самоходах, сотню тяж. кул-тів на мотоциклах (4 чоти по 4 кул.), відділ (30) легк. танків, змотор. арт. полк (2 див-ни: 3 б-реї 75 мм. і 2 б-реї 150 мм.), хем. чоту, відділи зв'язку й саперів та служби. — Армія має отримати нову рушницю кал. 7,35 мм., більш легку й простішу при користанню. —

Румунія. Має 311 легк. б-рей, 42 — тяжкі і 16 — протилітакових, разом 1811 легк. і 168 тяжк. гармат. Див-на арт-рія має бути одноманітна й отримати: 75 мм. гармати на 13.200 м. і 105 мм. гавбиці на 10.800 м., гірні гармати — 75 мм.; тяжка арт-рія: гармати 155 см. на 23.650 м. і мортири 220 см. на 15.000 м.; всі гармати виробу Шкоди. —

Сп. Д. П. А. В тяжк. арт-рії до 152 мм. гармат вживають гранати із сльозотічним газом, що скроплює й на довший час затрує місцевість. — Залізнична гавбиця 406,4 мм. вимагає для установки 2—5 год. й витримує 900 стрілів.

С. С. С. Р. Яко наслідок «чистки» розстріляно 383 вищих командирів, в тому числі: маршал—1, командармів—3, комкоріє—57, комдивів—110 і комбригів—202; всього знищено 24% старш. складу. — Є намір створити вздовж зах. кордону «мертвий» пас широчінню 25 міль (?), на якому, після виселення мешканців і знищення осель, будуть збудовані фортифікації й розміщені військові залоги. —

Франція. В метрополії з 25 дивізіє змоторизовано частинно 12. — На мавтрах ц. р. під Безансоном були використані, як в 1914 р., парижські автобуси.

Чехословаччина. Воєнно-Науковий Інститут має 9 секцій й працює спільно з цивільними наук. установами, дослідними інститутами та і. Видає військ. місячник „Vojenske Rozhledy“, книжки та підручники. Бібліотека його складається із 40,960 томів. —

З В'ЯЗ О К. Звертається зараз особливу увагу на:

А. Засоби живі: 1) збільшення швидкості руху посланців на засобах механічних і моторових, 2) використання псів не тільки для переносу донесень, але також і для випадкового постачання амуніцією, живістю та і, 3) вживан-

ня голубів не тільки для посилки донесень, але також і для фотографування. З другого боку використовують соколів для нищення поштових голубів.

Б. Удосконалення засобів сигналізації світляної й зорової.

В. Удосконалення радіої сигналізації.

Г. Застосування невидимих промінів, що сполучують апарати для надання й прийому, чим урухомлюються оптичні чи дзвінкові урядження для сполоху. Апарат Фіцджеральда дає можливість спостерегти на полі прийомника кожний рухомий предмет, що з'явився в районі обсервації. До винаходів у цій галузі належить і світляний телефон.

В. К.

Світляний телефон. «Міл. Вохенблат» уміщує опис нового апарату зв'язку, введеного після довгих випробувань в італійській армії. Апарат зветься «фотофонічним» і працює за поміччю видимих і невидимих світляних промінів.

Новий апарат складається з двох дзеркальних лінз, установлених на тринозі. В одній з лінз знаходиться електро-лампа. Друга лінза, з прикріпленим в її центрі відбивним дзеркалом та фотоелектричним елементом, що перетворює світляний промінь на електричний, призначена для праці на ультрачервоних проміннях. Діаметр лінзи — 180 мм. Від лінзи йде дріт до одного боку скриньки, в якій вміщено джерело електричної енергії та підсилювач. І власне, цей підсилювач уможливує не тільки телеграфну, але й телефонну передачу. До другого ж боку цієї скриньки прикріплені телефонні слухавки й мікрофон. Ціла вага апарату — 60 кг., а потужність — 2,4 вата. Довжіль його праці без переладкування — 250 робітних годин. Далечинь діяння цього апарату видимими проміннями вдень 5 км., а ніччю — 10 км.

Інфрачервоними проміннями цей апарат працює вдень на віддалі 3,5 км., ніччю — 7 км.; ця праця може відбуватися при будь-якій погоді, навіть в мряці.

«Міл. Вохенблат» також підкреслює деякі дефекти в уживанні нового апарату. Поперше, обслуга повинна бути досконало підготовлена для праці і, подруге, далечинь діяння досить обмежена.

Двобічний зв'язок вимагає синхронної (одночасової) установки та двох апаратів. До того ще, супротивник може виявити станцію під час праці видимими проміннями, а що за тим — підслухувати розмови, які ведуться за поміччю інфрачервоних промінів.

Однако ж повищі дефекти не зменшують вартости цього апарату, бо ж бездротовий зв'язок під час війни значно вигідніший.

Новий апарат, крім того, має ще прилад, який трансформує світляні проміння для дальнішої передачі розмов, але вже по дротах.

С. Ш.

Керівництво на шаблю куреня в С.С.С.Р. Ядро керівництва (поза к-ром куреня) складають: нач. штабу, його помішник і к-р чоти зв'язку. Остання має: рій телефонів, світляну сигналізацію, гонців, псів для доставання донесень й обслугу обсерваційних пунктів. Уживаються: телефони — для зв'язку зо своїми відділами, арт-рією й сусідами, радіо (з полку) — для подвоєння зв'язку з полком, сусідами й арт-рією, світляна сигналізація — для зв'язку з арт-рією й відділами на випадок перерви телефону, піші гонці та пси — у випадку нечинности інших засобів, ракети — згідно із загально прийнятими звичаями; взимі — лещатарі.

ЛІТНИЦТВО.

Англія. Кількість дивізій прл. оборони збільшена з 2-х до 5 (до 86 000 чол.). — Вліті мали вже бути зформовані 3 сотні балонів повітря. заповри з 10-и намічених. Сотня має 50 балонів і 50 двигунів і потрібує до 600 чол. обслуги — 5—7.VIII б. р. відбулися у схід. берегів літничі маневри при участі 950 самол. і 27.000 людей. —

Італія. Літництво зорганізовано в ескадри, кожна з яких складається

з: керівництва, дивізій (не менш 3-х одноманітних літн. полків) і бригад — з 2-х одноман. літн. п-ків. К-рові ескадри підлягає к-чий повітр. округою в справах служб і аеродромів, залишаючися в підлеглисті м-ву літ-ва в адмін. справах. К-ри ескадр підлягають м-ву літ-ва.

Сл. Д. П. А. Крім існуючої вже коло С. Дієго бази мор. літництва будують на зах. поб-жжю Тих. океану ще 3 такі бази: коло Аламеда, Сітка й Кодяк. — Особовий склад л-ва підвищено з 18.400 до 21.500 чол. — Відбулися проби з новим 25 тон. самолётом, одним з найбільших апаратів світу. —

С. С. С. Р. Досвід війни в Еспанії виявив необхідність підготовки льотників до скоків з самолёту, головне — спізнених, бо скоки звичайні (коли апарат відкривається зараз по скоку) тягнуть за собою довший час спуску, т. т., більшу небезпеку бути постріленим у повітрі. — Школи Осовіахему (250) дали за 1937 р. до 8.000 пілотів (часто з 2-ма год. шк. льотів!) і до 2.000 спеціалістів, з яких цифр далеко до планованих 150.000. — За 1937 р. вироблено 4.200 літаків (без Дал. Сходу), але побільшити цей виріб у часі війни вже немає спроможности. — За відомостями франц. L'Аéro, літ-во зорганізовано в бригади, що мають по 3 ескадрилли. Ескадрилля має 3 ескадри з 9 самол. кожна, ескадра — 3 ланцюги з 3-х самол. кожний. Часом ескадрилля має 12 бомбовозів або 30 розвідчих чи штурмових літаків. Загалом ніби є понад 650 ескадр, а саме: 900 апаратів мисливських, 1.300 тяжк. бомбовозів, 1.200 легк. бомбовозів і штурмових, 750 розвідчих, разом (з Дал. Сход.) — 4.500, з яких 3.000 1-ої лінії.

Франція. Особовий стан л-ва: старшин літаючих 2.035, нелітаючих — 223, механ. — 275 і адмін. — 240; підстаршин і козаків — 52.500. — Виріб протигазових масок має бути доведений до 1/2 міл. штук на місяць.

В. К

ПАНЦЕРО-МОТОРОВЕ ВІЙСЬКО.

Англія. Танки мають або виконувати самостійні завдання на далеких просторах і великій швидкості або співчинити з піхотою. Для 1-го завдання маються бригади танків з мішаних і легких куренів, а для 2-го, т. зв. «піхотні» танки — з окремих — «лінійних» куренів. Мішані курені, що входять до складу бригад танків, складаються з сотень танків легких, середніх і підтримки. Танки підтримки відрізняються від середніх танків тим, що мають замість 47 мм. гармати — 75 мм. гавбицю і виконують завдання нищити протипанц. зброю супр-ця. Танки лінійних куренів мають грубший панцер і меншу швидкість; завдання їх — пробої в дротах, нищення гнізд тяжк. кул-тів, а також — боротьба з наступом танків супр-ця. Всі танки виробу відомих заводів Віккерса; головні їх типи: *Марк V* — вага — 4,8 т., узбр. — 2 тяжк. кул-ти 7,7 мм. або найтяжч. 12,7, поборює перешкоди: окопи 1,6 м., броди — 0,9 м.; середня швидкість дорогами — 32 км./год. Мають отримати танк *Марк VI*, також легкий розвідчий танк. — Середні танки (штурмові) — *Марк II* і *Марк IIА*, (1927 і 1929 р.р.). — Взагалі армія має 2 основні типи танків: легкий розвідчий й середній штурмовий; провадяться досліди над танком піхоти.

Еспанія. На початку війни танки і панц. самоходи не мали великого впливу на перебіг бойових подій, бо не були використані масово і не співдіяли з іншими родами війська; їх вживали десятками, а максимум — 100—200 танків. Червоні війська мали совітські танки Т—26 і Т—28 і франц. протитанкові гармати 27 і 45 мм. Війська ген. Франка мали німецькі 6 тон. розвідчі й найлегші 3-х тон. італійські танки Fiat Ansaldo, протипанц. 37 мм. гармати й 13 мм. кулемети. Коли в березні 37 р. ген. Франко кинув під Мадритом на Гвадалаяру понад 200 танків, фронт червоних відразу був прорваний на 30—50 км. в глибочині і тільки з-за того, що піхота й арт-рія не зуміли підтримати удару танків, наступ цей був затриманий, а танки мали до 60—75% страт при зустрічі з сильнішими й краще озброєними, совітського виробу, танками. В рівній мірі, кількарязові, добре зорганізовані і підтримані піхотою та арт-рією, атаки совітських танків Т—28 (що були сильніші від танків ген. Франко)

мали спочатку успіх. Але, коли перший мент заскочення минув, танки ці стали легкою ціллю для арт-рії, бомбовозів і пляшок з бензиною та в'язок ручних гранат. Отже, на еспан. фронтах ще раз стверджена залежність успіху піхоти від співдіяння її з арт-рією, танками і літн-вом. Стала, організована оборона з найновшими протипанц. засобами може заламати удар танків, але сама піхота й арт-рія не встані затримати наступу штурмових і пробоевих танків. Танки ці, змасовані, мусять ударяти несподівано, підтримані вогнем сильної арт-рії й штурмовим літн-вом. За танками має посуватися піхота, що мусить використати успіх танків і утримати здобутий ними терен. Виявлено також, що, крім швидкості, велике значення має грубість і відпорність панцера та озброєння танка й що середні штурмові й навіть пробоеві танки дуже добре побороють натуральні й штучні перешкоди. Взагалі ж успіх праці танків багато залежить від терену, погоди, пори року й навіть перу доби. Стала оборона, з причини кращого її організування й зміцнення терену та зросту сили оборон. засобів, є щораз трудніша до проламання, а маючи в резерві піхоту з рухливими танками, легко може залатати прорване місце фронту й далі його втримати.

Італія. Танки з огнеметами (розвідчого типу Fiat Ansaldo) впроваджені в ц. р. Викидають огонь на 60 м. і вживаються для очищення окопів, пунктів спротиву і кулем. гнізд. — Новий серед. танк має гармату й 2 кул-ти і добрий панцер, що має витримати протипанц. стрільна. Поборює перешкоди: водяні — до 1 м. і окопи 2 м. Залога — 3 ос. Швидкість 32 км./год., в бою — 12 км./год. — Новий легкий танк Ansaldo досить сильно озброєний й має панцер, що його, правдоп-но, не пробивають протипанц. кулі. Важить — 6,5 тонн. — Піх. танк (вага 5 т.) зараз впроваджується в армію, але лише на пробу. Узбр.— гармата або 2 кул-ти. Залога — 2 ос. Обсяг діяння — 150 км., в терені — 6 год. Швидкість 30 км./год. дорогами, в терені 15 км./год. Бере похилості 45°.

Німеччина. Мотори Дизеля застосовуються до автобусів, що можуть перевозити 85 ос. Ці мотори будуть, правд-но, застосовані й в танках. — Випробовують танки «переслідування», вагою 8 тонн без узбр., що складається з 2-х гармат і 2-х тяжк. кул-тів; швидкість — 80 км./год. — Спец. тягар. самоходи мають урядження для витягування загрузлих самоходів та інш. тягарів. Такий самохід, що важить 1½ т., може тягнути 3-х тон. тягар.—Мотоцикль для переслідування дав на пробі 270 км./год., а самохід—372,1 км./год. — Експлоатується вже 1.000 км. автострад, закінчено й знаходиться в будівлі ще 1.600 км. —

Румунія. Моторизація армії посувається дуже повільно. — Маються 4 панц. полки з 1 кур. танків і 1 кур. панц. самоходів кожний, і 4 дивізії панцерних потягів.

Сп. Д. П. Ам. Мають до 800 стар. танків Renault (мод. 1917/18 р.р.); частинна модернізація підвищила їх швидкість з 9 км./год. до 15 км./год. — Танк кінноти «Т-5» має велику швидкість, але з причини злого розміщення тягару не може стріляти під час руху, а 2 його башти не мають повного звороту на 360°. — Легкий танк Т-1 Е-4 — останній етап 20 попередніх дослідних конструкцій, але докладні висліди досвідчень з ним ще невідомі. Може переходити окопи до 2,1 м. — Серед. танк Т-2 має 75 стрілен до 47 мм. гармати, 2.000 набоїв до 12,7 мм. тяжк. кул-та і 5.000 — до звич. к-та, що вміщений в передній стінці танка. Бере перешкоди: окопи — до 1,85 м. широч., похилості — до 35°, броди — до 1,2 м. — Серед. танк Т-1 Е-2 переходить легко окопи до 2,4 м. і бере похилості до 45°, але дуже повільний в русі й до армії не прийнятій. Дві його башти вміщені одна над одною й кожна, обертаючися, перешкоджує стріляти другій. — Найлегший танк Kamigan Т-1, модель 38 р., має оригінальну конструкцію, але завеликий й увяляє добре видку ціль. — Самохід кінноти Т-7, 31 року, має велику швидкість, але затонкий панцер. — Проби з новим панцером для танків (із карбованої сталі) дали добрі наслідки. Невигіда— збільшення ваги панцера, що хоч і вироблений з більш тонкої сталі, але має зато більшу поверхню. —

С. С. С. Р. На початку 1937 р. малося 5 панц. стр. дивізій, з яких 11-та

в Ленінграді, 81-ша в Мінськiм й 45-та в Києві. 11-та дивізія має 1.100 найлегших розв. танків «Т-27» і 700 найлегш. земноводн. танків. 81-ша див. має 2.000 танків «Т-27», 250 земнов. танків і 3-х сотен. курінь з: 1-ої сотні легк. танків «Т-27», 2-ої сотні легк. танків «Т-26» і 3-ої сотні панц. сам-дів. — Військ. округи Лен-ду, Москви, Києва, Мінського й армії Дал. Сходу мають по одному полку танків; ті ж округи та округи Харків, Волжська, Кавказ, й окрема Кавказька та Середнеазійська армії мали по окремому куреню, а армія Дал. Сходу — 4 курені. Поза тим округи ті мали ще 12 окр. сотень й в кожній окрузі — по 2 окр. панц. див-ни. Разом у 37 р. малося 5 велик. панц. одиниць (д. в'їзій), 6 панц. бригад, невідома кількість танк. бригад, 56 танк. полків, 13 окр. куренів, 12 окр. сотень і 16—18 див-нів панц. самоходів.

Франція. Після переформування панц. війська мають: легк. розвід. танк «F.T», вагою 7 тон. Панцер — 15—22 мм., узбр. — 37 мм. (225 набоїв) гармата і кулемет (4.800 наб.).—Середн. штурм. танк «D», вагою 13—15 т. Панцер—10—30 мм., узбр.: 47 мм. гармата (100 наб.); швидкість — 10—18 клм./год. — Тяжк. штурмовий танк, вагою 32 т., узбр.: 2 гармати 75 мм. і 4 кул-ти. — Найтяжч. пробоевий танк «2С», вагою 68 т., панцер — 22—45 мм., узбр.: 75 мм. гармата і 4 кул-ти, швидкість — 18 клм./год. — Панц. самоходи: легкий «A.M.D.», вагою 6 т., панцер — 8 мм., узбр.: 37 мм. гармата й кул-т, швидкість — 45 клм./год. — Розвід. самохід «A.M.R.», вагою 6 т., панцер — 14 мм., узбр. — тяжк. кул-т, швидкість — 30—37 клм./год. — Панц. самохід «A.M.S.», вагою 6 т., панцер — 5—11,5 мм., узбр. — 37 мм. гармата й кул-т, швидкість — 30—45 клм./год.

Японія. Системи танків: Танк М.93, що від року 37 має кореспонденційну радіостанцію, важить 8 т., швидкість до 45 клм./год., залага з 3-х ос. Поборює перешкоди — похилості до 47°, рови до 1,8 м. широкі й броди — до 0,8 м. Узбр.: 2 тяжкі кул-ти кал. 6,5 мм., або 1 кул. — 13 мм., а другий — 6,5 мм. — Япон. переробки серед. штурм. танк Vickers'a — Marc C важить 12 т. Товщину панцера — 18 мм., швидкість — до 30 клм./год., узбр.: 47 мм. гармата й 4 т. кул-ти, залага — 6 люд. — Найнов. серед. танк японськ. конструкції — М.94 важить 14 т. Панцер — 17 мм., швидкість — до 45 клм./год. Узбр.: 37 мм. гармата й 2 т. кул-ти; гармата вміщена під кутом 180° до кул-тів. Залага — 5 люд. Має хвіст для збільшення стійкості. Поборює перешкоди: окопи до 3,2 м., похилості—до 50°, броди—1 м., сторчові—до 0,9 м. височині. Ці танки зорганізовані в курені й підлягають к-рам дивізіій. — Розвід. легк. танк М.-2593 важить 7 т. Панцер — 22 мм., швидкість — 45 клм./год., узбр. — 2 кул-ти, залага — 3 ос. Поборює перешкоди: похилості — 40°, окопи 1,9 м. У війні з Китаєм виявив добрі якості. — Найнов. розв. танк Issikawadsima М.-2592 має малу башту, панцер — 14 мм., швидкість 50 клм./год., працює переважно з кіннотою. — Маються ще: поліпшений легкий танк Renault Nc-27 і закуплено та модернізовано 100 середн. англ. танків Vickers Marc C. — Панцер. самохід маєтья 4 типи: 6 кол. Marine М.-2592, 6 кол. Sumida М.-2593, що призначений для теренів Манджу-Ті-Го, Osaka М.-2592 і Vickers Crossley М.-25 (перестарілий).

Ю. Т

ВОЄННО-МОРСЬКА ХРОНІКА.

Англія. Вступив до дійсної служби новий гідрокрейсер «Ark Royal» — 22.000 т., 30 вузл., 16—115 мм. гармат і 70 літаків. В будівлі ще 4 того ж типу, але на 23.000 т. — Розпочато будівлю 4-х крейсерів по 5.000 т. — Вступив до д. служби перший із серії сторож. катер N102—28 т., 50 вузл., 2 самод. міни 533 мм.

Бразилія. Розпочато в Англії будівлю 6-и ескадр. міноносців по 1.500 тонн і 36 вузл. ходу.

Голандія. Розпочато будівлю 2-х еск. міноносців по 1.500 т., 36 вузл., 5—127 мм. гармат, 8 мін. апаратів і по одному гідроплану (новина!).

Греція. В Англії спущений на воду 2-й еск. мін-ць «Королева Ольга» — 1.350 тонн, 36 вузл., 4—120 мм. гармати і 8 мін. апаратів.

Іспанія. Еск. мін-ць червоних «Jose Luis Diez» (1930 р., 1.530 т., 36 вузл., 5—120 мм. гармат), що після направи у Франції вертався до своєї бази, спіткався з крейсером націоналістів «Sanatias», який ушкодив його й змусив утікти до Гібралтарського порту, де він має бути інтернований.

Італія. На 1.VII.38 р. флота складалася з 4-х лін. кораблів - дреднавтів (+ 3 — в будівлі), 22 крейсерів, 118 еск. мін-ців і мін-ців (+ 24 — в будівлі) і 93 підв. човнів (+ 12 в буд-лі). — В серпні спущено на воду еск. мін-ць «Vesaglio» (1.620 т., 39 вузл., 5—120 мм. гармат, 6 мін. апаратів і 40 мін. загородження), мін-ць «Circe» (680 т., 34 вузл., 3—100 мм. гарм., 4 мін. ап-ти) і підв. човен «Ето» (940/1.300 т., 17/9 вузл., 2—100 мм. гармати, 8 мін. ап-тів, район плавання 10.000 миль). — Бюджет флоти на 38/39 р. (від 1.VII): 2.013 мільйонів лір (на 155 міль лір більше минулорічного). — Особ. склад флоти — 67.000 ос.

Німеччина. Спущено на воду крейсер «Prinz Eugen» — того ж типу, що й спущені давніш крейсери «Blücher» і «Admiral Hipper» — 10.000 т., 36 вузл., 8—203 мм. і 12—105 мм. протиліт. гармат.

Польща. Спущені на воду в Гдині нові травлери «Czapla» і «Żuraw» — 185 т., 15 вузл.

Португалія. Новий кораблебуд. програм: 3 еск. мін-ці по 1.400 т., 3 підв. човни, 6 стор. катерів і 1 транспорт.

Сп. Д. П. Ам. Спущено на воду крейсер «Олена» — 8.550 т., 35 вузлів, 12—152 мм. гармат. Мають ще будувати 4 лін. кор.-дреднавти, 4 еск. мін-ці, 6 підв. човнів, 1 базу, 10 допоміжних кораблів. — Супердреднавти будуть мати не 45.000 т., а лише 35.000 т. і 406 мм. гармати.

С. С. С. Р. Мають знаходитися в будівлі 2 лін. кор.-дреднавти по 35.000 т. з 406 мм. гарматами (початок будівлі під?), 3 крейсери по 7.700 т., 36 вузл., 9—152 мм. гармат., 2 гідрокрейсери по 12.000 т., 12—102 мм. гармат і 32 літаки (з них «Сталін» спущений на воду, а «Ворошиль» ще на стапелі), 6 еск. мін-ців по 2.900 т., 42 вузли, 6—130 мм. гармат і 9 мін. ап-тів, 19 підв. човнів і певна кількість сторож. катерів і травлерів. — Відбудовано плавучі доки по 6.000 т. для Пет-ду й Мурманська і в 2.500 т. для Арх-ка. У Владівостоку ніби мають збудувати стапель для будівлі крейсерів і лін. кораблів.

Туреччина. В Кілю спущено на воду підв. човен. типу «Gür» — 780/900 т., 20/9 вузл. Того ж типу ще два човни будуються в Туреччині.

Франція. В серпні спущено на воду еск. мін-ць «Fleuret» (1.800 т., 39 вузл., 4—138 мм. гармати, 8 мін. апаратів), підв. човен «Pallas» (600/700 т., 14/9 вузл.) і посильний корабель-травлер «Epan» (630 т., 20 вузл., 2—100 м. гармати) для гідрограф. служби. — Розпочато будівлю 3-го лін. кор.-дреднавта «Clemenceau» — 35.000 т., 33 вузл., 8—381 мм. і 16—130 мм. гармат (в будівлі є того ж типу «Jean Bart» і «Richelieu»).

Югославія. Спущено на воду в Спліті еск. мін-ць «Любляна» — останній з серії трьох: «Загреб» і «Београд» (1.200 т., 36 вузл., 4—120 мм. гармати й 6 мін. апаратів).

Лейтенант флоти
Святослав Шрамченко.

Бібліографія

Гліб Лазаревський. «Молодість Лесі Українки». Біографічне оповідання. Львів. 1937 р. Бібліотека Союзу Українок.

Автор відомий своїми історичними, науковими й науково-правничими працями.

Книжечка маленька — в 91 стор. Написана за матеріалами архіву М.

Драгоманова, що маються у Варшавському Українському Науковому Інституті. В свою працю вкладено Автором багато поезії і тепла й образ Лесі Українки встає перед нами як живий. Тому треба побажати Авторові, що з таким вмінням й любов'ю підходить до остільки цінних, рідних нам тем, дальнішої успішної праці в цьому ж напрямку. С. Ш.

Надіслані книжки та журнали:

- Тризуб. Париж. Рік вид. XIV. 1938. Ч.ч. 28/628 — 41 (641).
 Biuletyn Polsko-Ukraiński. Warszawa. Rok VII. 1938. №№ 28 (267)—39 (278).
 Український тиждень. Прага. Рік V. 1937. Ч.ч. 41 (243) і 43 (245). Рік VI. 1938. Ч.ч. 27 (273) — 29 (275). Praha XII. Lužická 38.
 За незалежність. Варшава. Рік V. 1938. Ч.ч. 7—8 (44—45) і 9—10 (46—47)
 Далекий Схід. Харбін. Рік I. 1938. Ч.ч. 4—11.
 Wschód-Orient. Kwartalnik. Warszawa. Rok IX. 1938. № 2 (28).
 Гуртуймося. Прага. Рік вид. X. 1938. Ч. 2 (XXIII).
 Сотник М. Битинський. Мазепинці по Полтаві. Бібліотека Українського Военно-Історичного Товариства ч. 6. Варшава. 1938. Стор. 84, 5 мал. і 2 мапи.
 Дешева книжка. Двотижневик. Рік IV. Львів. 1938. Ч. 11—12. В. Петрович.
 Клемансо. «Старий Тигр». Ч. 13—14. Святослав Боярич. Мусоліні. Вождь фашистівської Італії. Ч. 15—16. І. Звенигородський. Болівар. Визволитель Південної Америки.
 Вістник. Львів. Річник VI. 1938. Кн. 9 і 10.
 Ю. Литвиненко. Запорізм. Національно-політичний світогляд нового покоління. Париж. 1938. Стор. 54.
 Самоосвітник. Львів. Рік II. 1938. Ч. 11.
 Рідна Мова. Варшава. Рік VI. 1938. Ч.ч. 9 (69) і 10 (70).
 Відродження. Львів. XI рік вид. 1938. Ч. 7—9.
 Рідна Школа. Львів. Рік VII. 1938. Ч.ч. 17 і 18.,
 Дм. Донцов. Партія чи орден. Об'єднання чи роз'єднання. Квартальник Вістника. Львів. 1938. Ч. 3. Стор. 71. Ціна 1 зл.
 Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні. Річник VI. 1938. Ч. 4/39.
 Вільне Козацтво — Вольное Козачество. Рік вид. XI. 1938. №№ 249 і 250. Paris 16. 109, rue Erlanger.
 На сліді. Журнал молоді. Місячник. Рік III. 1938. Ч. 9. Передплата цілорічна 2 зол. Львів, Потоцького 11а.
 Bulletin Tri-Hebdomadaire d'informations orientales „Ofinor“. Женева, 1938. Рік видання IV/11. № 173.

„ТРИЗУБ“

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, виходить у 1939 році по-старому щонеділі в Парижі.

Передплата (120 фр. річно) приймається в Польщі:

J. Lipowiecki, Warezawa 1, ul. Wilcza 45, m. 3.

Український Технічно-Господарський Інститут Позаочного Навчання

приймає безпереривно впис студентів та курсантів на:

1. ВИСОКОШКІЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНО - КООПЕРАТИВНИЙ ВІДДІЛ. 4 роки. Дає всебічну фахову освіту, необхідну для праці в кооперативних і громадських установах та приватних підприємствах.
2. ВИСОКА ШКОЛА ПОЛІТИЧНИХ НАУК. 3 роки. Підготовляє до громадської, політичної та журналістичної діяльності.
3. ВИСОКІ КУРСИ ГРОМАДСЬКОЇ АГРОНОМІЇ. 2 роки. Докладно навчають про форми і методи переведення громадсько-агрономічної праці серед українського населення.
4. ТЕХНІКУМ СІЛЬСЬКО - ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ. 2 роки. Дає фахові знання з різних галузів промисловости, що працює на с.-г. сировині.
5. ВИЩІ КУРСИ УКРАЇНОЗНАВСТВА. Півтора роки. Систематично ознайомлюють про минуле і сучасне України та українського народу, його культурні скарби і підстави матеріального добробуту.
6. КУРСИ БУХГАЛЬТЕРІЇ. 1 рік. Підготовляють книговодів для праці в установах і підприємствах.
7. КУРСИ МОВ: англійської, німецької та французької. Уможливають опанувати світові мови для користування чужоземною літературою і пресою.
8. КОРОТКОТЕРМІНОВІ КУРСИ: а) Пасічництво, б) Американське промислове пасічництво, в) Садівництво, г) Консервація та перероблення садозини й городини, ґ) Оброблення шкіри, д) Миловарство, е) Радіотехніка, є) Фотографія, ж) Теорія музики.

Жадайте проспекти з програмами, правилами вступу і таксами оплат. Висилаються безплатно. На ширшу відповідь присилайте поштову міжнародню марку. Можна замовляти також лише самі підручники.

Цінники висилаються безплатно.

Прохання надсилати на адресу:

Ukrajinsky Technicko - Hospodarsky Institut. Podebrady,
Zamek, Tchecoslovaquie.

Товариство Вояків Армії У.Н.Р. в Польщі.

Каліш, Українська Станиця, скр. поштова 61.

„ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ“

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ ВІЙСЬКА УКРАЇНСЬКОГО.

- Збірник ч. 1 — 214 стор. з 11 схемами (друге видання), ціна 6 зол.
Збірник ч. 2 — 220 стор. з 38 схемами й світлинами, ціна 6 зол.
Збірник ч. 3 — 272 стор. з 17 схемами й 12 світлинами, ціна 5.50 зол. в Польщі і 6 зол. закордоном.
Збірник ч. 4 — 270 стор. з 17 схемами й 24 світлинами, ціна 5.50 зол. в Польщі й 6 зол. закордоном.
Збірник ч. 5 — 276 стор. з 10 схемами, 4 кол. іл. і 22 світлинами. Ціна з перес.: в Польщі 6.00 зол., закордоном 6.50 зол.
Збірник ч. 6 — 256 стор. з 6-ма схемами й 59 світлинами. Ціна 6.50 зол. в Польщі й 7.50 закордоном.
Збірник ч. 7 — 256 стор., 9 схем і 78 світлин. Ціна 6.50 зол. в Польщі й 7.50 закордоном.
Збірник ч. 8 — 256 стор., 6 схем і 112 світлин. Ціна 6.50 зол. в Польщі і 7.50 закордоном.
Збірник ч. 9 — 258 стор., 11 схем і 119 світлин. Ціна в Польщі 8 зол. (для сталих передплатників—6 з. 50 гр.) і закордоном—9 зол.

„Бібліотека Українського Воєнно-Історичного Товариства“.

- Книжка 1 — „Січові Стрільці в боротьбі за державність“ ген М. Безручка, ціна 1 зол.
Книжка 2 — „Базар“, багато ілюстрована, ціна 2 золотих.
Книжка 3 — „Зимовий похід“ ген М. Омеляновича-Павленка, в оригінальній окладинці арт.-мал. М. Битинського, ціна в Польщі 5.50 зол. й 6 зол. закордоном.
Книжка 6 — „Мазепинці по Полтаві“ сотника М. Битинського.
СЕРІЙ ЛІСТІ-ВОЄ: з галерії української генеральної старшини — 14 шт., з циклю „Базар“ — 16 штук, старовинна уніформа української збройної сили — 8 штук, український військовий генеральний комітет—8 штук.

Ціна по 10 грошей за штуку.

Пропам'ятні значки ім. С. Петлюри в ціні 4, 5 і 10 золотих.

Набувати по адресі:

Warszawa 22, ul. Opaczewska 54, m. 16. Pułk. M. Sadowśkyj.

В О Я К

Місячник Товариства б. вояків у Франції
АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ
ТА СОЮЗУ В. УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

248, rue S-t. Jacques, Paris 5. — France. — Ціна 1 фр.

ВОЄННО-НАУКОВЕ ВИДАВНИЦТВО

„ДО ЗБРОЇ“

ЦІНА 1 зол. 50 гр. з пересилкою в Польщі.